

OMGAAN MET OVERPLAATSING

Een onderzoek naar de strategieën en de achterliggende emoties, belangen en overwegingen van pleegkinderen na overplaatsing naar een ander pleeggezin.

Masterthesis van:

Anne M. Fluitman

Kinder- en jeugdpsychologie

Faculteit Sociale Wetenschappen

Universiteit Utrecht

3191613

Begeleiding door:

Dr. Elly Singer

Ontwikkelingspsycholoog

Faculteit Sociale Wetenschappen

Universiteit Utrecht

Abstract:

After a placement move, fosterchildren use strategies based on cognitive affective structures which came into existence in a harmful family environment. Using semi-structured interviews with 26 fosterchildren between 6 and 13 years old, who had undergone a placement move 2 to 18 months ago, the researchers tried to find which strategies fosterchildren used in the first period in their new fosterhomes and the cognitive affective structures on the basis thereof. Fosterparents were also asked to fill out CBCL lists. It was found that children used strategies to get used to their new fosterfamily to gain insight in the situation, to get positive contact and closeness with the fosterparent, to gain individuality and selfcontrol, to pull back from social interactions and to find external sources of support. Besides this, fosterchildren regulated their emotions by denying the existence of negative emotions, by hiding negative emotions to save themselves and by showing their negative emotions to come to a mutual understanding or have the other do as they want. Fosterparents saw less internalising behavioural problems with children who used emotionregulationstrategies to protect themselves, which might mean that these children are successful in hiding their emotions.

Samenvatting:

Na een overplaatsing naar een ander pleeggezin gebruiken pleegkinderen strategieën gebaseerd op cognitief affectieve structuren die zijn ontstaan in een schadelijke leefomgeving. Met behulp van semi-gestructureerde interviews met 26 pleegkinderen tussen 6 en 13 jaar die 2 tot 18 maanden voor het onderzoek zijn overgeplaatst wordt een beeld gevormd van de strategieën die pleegkinderen gebruiken tijdens de wensperiode en de cognitief affectieve structuren waar deze op gebaseerd zijn. Daarnaast werd pleegouders gevraagd een CBCL lijst in te vullen. Gevonden werd dat kinderen wensstrategieën gebruikten om inzicht te krijgen in de situatie, positief contact en nabijheid met de pleegouder te krijgen, eigenheid en zelfbeschikking te zoeken, zich terugtrekken uit sociale interacties en externe bronnen van veerkracht zoeken. Daarnaast reguleerden pleegkinderen heftige emoties door negatieve emoties te ontkennen, door deze voor iedereen te verbergen om zichzelf te redden en door deze te uiten om tot wederzijds begrip te komen met de pleegouder of hun wil op te leggen aan de pleegouder. Naarmate kinderen ouder werden en langer in het pleeggezin woonden ontkenden zij negatieve emoties minder en uiten zij die vaker.

Ook noemden zij vaker wenstrategieën om eigenheid en zelfbeschikking te krijgen. Pleegouders zagen minder internaliserende problematiek bij kinderen die emotieregulatiestrategieën noemden om zichzelf te beschermen, wat er op kan duiden dat deze kinderen succesvol zijn in het verbergen van emoties.

Inhoud

Abstract	blz. 3
Samenvatting	blz. 3
Inhoud	blz. 4
Inleiding	blz. 6
Pleegzorg in Nederland	blz. 6
Relatie met de biologische ouders	blz. 8
Het voortijdig beëindigen van een pleegzorgplaatsing	blz. 9
Problemen tussen pleegkind en pleegouder	blz. 10
De gevolgen van overplaatsing	blz. 13
Het verwerven van veiligheid in een nieuw pleeggezin	blz. 14
Innerlijke logica; het perspectief van het pleegkind	blz. 15
Innerlijke logica; cognitief affectieve structuren	blz. 16
Strategieën van pleegkinderen tijdens het wennen	blz. 18
Strategieën en probleemgedrag	blz. 19
Strategieën, probleemgedrag en achtergrondkenmerken	blz. 19
Methoden	blz. 21
Participanten	blz. 21
Werving	blz. 21
Combinatie kwalitatief en kwantitatief onderzoek	blz. 22
Procedure	blz. 23
Interview	blz. 23
Codering kwalitatieve variabelen	blz. 25
Wenstrategieën	blz. 25
Emotieregulatiestrategieën tijdens de eerste maand na de overplaatsing	blz. 26
Emotieregulatiestrategieën ten tijde van het interview	blz. 26
Negatieve emoties verbergen	blz. 27
Gedragsproblemen zoals gezien door de pleegouder	blz. 27
Achtergrondkenmerken	blz. 28
<i>Kenmerken van het pleegkind</i>	blz. 28
<i>Kenmerken van de overplaatsing</i>	blz. 28
<i>Kenmerken van de relaties tussen het pleegkind en anderen</i>	blz. 29
Analyse	blz. 29

Resultaten	blz. 31
Strategieën van pleegkinderen tijdens het wennen	blz. 31
Wenstrategieën	blz. 31
<i>Inzicht in de situatie krijgen</i>	blz. 31
<i>Positief contact en nabijheid zoeken</i>	blz. 32
<i>Eigenheid en zelfbeschikking verkrijgen of behouden</i>	blz. 32
<i>Terugtrekken</i>	blz. 32
<i>Externe bronnen van veerkracht zoeken</i>	blz. 33
<i>Onderlinge relaties wenstrategieën</i>	blz. 33
Emotieregulatiestrategieën	blz. 34
<i>Negatieve emoties ontkennen; doel onbekend</i>	blz. 34
<i>Negatieve emoties verbergen; zichzelf redden</i>	blz. 36
<i>Negatieve emoties uiten; wil opleggen en wederzijds begrip</i>	blz. 37
<i>Onderlinge relatie emotieregulatiestrategieën</i>	blz. 39
Relatie tussen wenstrategieën en emotieregulatiestrategieën	blz. 40
Functioneren in het pleeggezin	blz. 42
Achtergrondkenmerken	blz. 44
<i>Kenmerken van het pleegkind</i>	blz. 44
<i>Kenmerken van de overplaatsing</i>	blz. 45
<i>Kenmerken van de relaties tussen het pleegkind en anderen</i>	blz. 46
Discussie	blz. 48
Conclusies	blz. 48
Beperkingen onderzoek	blz. 54
Tot slot	blz. 54
Literatuur	blz. 56
Bijlagen	blz. 59
Bijlage 1: Wervingsbrieven	blz. 59
Bijlage 2: Demografische variabelen	blz. 62
Bijlage 3: Interview	blz. 63

Inleiding

Pleegzorg in Nederland

Artikel 6 van het international verdrag inzake de rechten van het kind luidt als volgt:

“The child, for the full and harmonious development of his personality, needs love and understanding. He shall, wherever possible, grow up in the care and under the responsibility of his parents, and, in any case, in an atmosphere of affection and of moral and material security; a child of tender years shall not, save in exceptional circumstances, be separated from his mother. Society and the public authorities shall have the duty to extend particular care to children without a family and to those without adequate means of support. Payment of State and other assistance towards the maintenance of children of large families is desirable.” (Van der Linden, Ten Siethoff & Zeijlstra-Rijpstra, 2009)

In dit artikel wordt gesteld dat ieder kind het recht heeft om op te groeien bij zijn of haar ouders, behalve in zeer uitzonderlijke omstandigheden. Kinderen hebben er inderdaad belang bij om op te groeien bij hun biologische ouders. Zij geven ook zelf aan dat zij het liefst bij hun ouders willen blijven wonen, zelfs als de situatie daar moeilijk is (Van Beek & Rutjes, 2009). Er is echter een groep kinderen voor wie dit niet zo vanzelfsprekend is. Er wordt geschat dat in Nederland ieder jaar ongeveer 30 van iedere 1000 kinderen mishandeld worden. Het gaat hierbij om fysieke, pedagogische en emotionele verwaarlozing en om psychische, fysieke en seksuele mishandeling (Van Ijzerdoorn et al., 2007). Deze kinderen worden hiermee bedreigd in hun welzijn en ontwikkeling. Het internationale verdrag inzake de rechten van het kind stelt dat het de verantwoordelijkheid van de overheid is om te zorgen dat kinderen hiertegen beschermd worden (Van der Linden, Ten Siethoff & Zeijlstra-Rijpstra, 2009).

Wanneer er grote zorgen zijn over de thuissituatie van een kind kan de kinderrechter een gezinsvoogd aanstellen. Deze gezinsvoogd is deel van Bureau Jeugdzorg en geeft bindend advies aan ouders over de opvoeding van hun kind. Het doel hiervan is om het gezin op den duur zelfstandig te laten functioneren. Soms is de situatie in een gezin dusdanig bedreigend voor de ontwikkeling of gezondheid van een kind dat een kinderrechter na onderzoek beslist dat het kind niet langer thuis kan wonen. In zo'n geval moet een alternatieve leefomgeving gevonden worden. Er kan

gekozen worden voor een plek in een kindertehuis, maar in de meeste gevallen wordt voorkeur gegeven aan plaatsing in een pleeggezin. Een pleeggezin bestaat uit één of meer vrijwilligers die hun gezin openstellen voor een kind dat voor korte of langere tijd niet meer thuis kan wonen. Dit kunnen mensen zijn uit de directe omgeving van het kind (netwerkpleegzorg) of, wanneer er geen mensen zijn in de omgeving van het kind die hem of haar kunnen opvangen, mensen die bij de pleegzorgorganisatie geregistreerd staan (bestandspleegzorg). In het laatste geval kennen de pleegouders het kind niet voor dat het in het gezin wordt geplaatst (Van den Bergh & Weterings, 2010).

In 2010 werden 23.355 kinderen in een pleeggezin geplaatst. Dat is 10% meer dan in 2008 en zelfs twee keer zoveel als in 1999. Van die kinderen wordt 38% opgevangen door een netwerkpleeggezin (Bureau Landelijke Voorlichting Pleegzorg, 2010). Dit gaat vaak om familie, maar kunnen ook burens, ouders van vriendjes of vriendinnetjes of leraren zijn. De overgebleven 62% kan niet bij bekenden terecht. Voor hen wordt een plaats gezocht binnen bestandspleeggezinnen. Voor een kind bij hen komt wonen, kan er sprake zijn van een kennismakingsperiode waarin kind en pleegouders elkaar leren kennen door bij elkaar op bezoek te komen, maar de praktijk leert dat deze periode vaak kort is. Soms ontbreekt hij volledig en wordt het kind zelfs geplaatst zonder dat het zijn nieuwe pleegouders ooit ontmoet heeft (Van den Bergh & Weterings, 2010).

Zowel netwerkpleegouders als bestandspleegouders zijn deel van een pleegzorginstantie. Zij worden vanuit deze instantie begeleid door een pleegzorgbegeleider, die raad geeft wanneer zich problemen voordoen en de pleegouders bijstaat in conflicten met gezinsvoogden of biologische ouders (Van den Bergh & Weterings, 2010).

Kinderen worden vaak eerst in een crisispleeggezin geplaatst. Dit wordt een crisisplaatsing genoemd. Crisispleeggezinnen zijn bestandspleeggezinnen waar pleegkinderen per direct – zonder kennismaking – worden geplaatst. Zij kunnen hier drie maanden blijven, zodat men op zoek kan gaan naar een vast pleeggezin dat geschikt is voor het pleegkind. Een plaatsing in een crisispleeggezin kan met 3 maanden worden verlengd. Wanneer verwacht wordt dat een kind na enige tijd weer terug naar huis kan worden geplaatst, wordt gesproken van een kort durende of perspectief zoekende plaatsing. Een dergelijke plaatsing kan 3 maanden tot 2 jaar duren.

Wanneer ten slotte verwacht wordt dat een kind niet meer thuis zal kunnen wonen, wordt een kind in een permanent pleeggezin geplaatst. Dit heet ook wel een langdurige of perspectief biedende plaatsing en het uitgangspunt van een dergelijke plaatsing is dat het kind tot de volwassenheid in het pleeggezin kan blijven wonen (Van den Bergh & Weterings, 2010). Het huidige onderzoek is gericht op perspectief biedende plaatsingen.

Relatie met de biologische ouders

Dat een kind in een pleeggezin woont, betekent niet direct dat het geen contact heeft met de biologische ouders. De hoeveelheid contact die het met de biologische ouders heeft verschilt echter per gezin. De gezinsvoogd beslist hoeveel contact het kind heeft met zijn of haar biologische ouders. Hij of zij kan informatie inwinnen bij de biologische ouders, de pleegouders, de pleegzorgwerker, de kinderrechter en het kind.

Ook de intensiteit van het contact verschilt per pleegkind. Afhankelijk van de situatie thuis kunnen kinderen bij hun biologische ouders logeren of bij hen op bezoek gaan, kunnen de biologische ouders in het pleeggezin op bezoek komen of komen het kind en de biologische ouders naar Bureau Jeugdzorg, waar zij elkaar treffen. Ook kan er sprake zijn van telefonisch contact. In sommige gevallen heeft het kind geen contact meer met de biologische ouders, maar dit is een zeer uitzonderlijke situatie (Van den Bergh & Weterings, 2010).

Pleegouders geven vaak aan dat hun pleegkinderen voor en na contact met hun biologische ouders meer gedragsproblemen laten zien (Leathers, 2003; Weeda, 2008). Ook is er in veel gevallen bij de biologische ouders nog steeds sprake van dezelfde problematiek die eerder de reden vormde voor de uithuisplaatsing van het kind. Toch wordt over het algemeen aangenomen dat contact met de biologische ouders belangrijk is voor het pleegkind. Er zijn hiervoor verschillende redenen te noemen. Deze redenen hebben betrekking op loyaliteit; het gevoel trouw en steun verschuldigd te zijn aan een ander. In onderzoek wordt gesproken van twee soorten loyaliteit; zijnsloyaliteit en emotionele loyaliteit. Zijnsloyaliteit, ook wel extentiële loyaliteit, is de loyaliteit die een kind voelt naar de personen die hem of haar het leven heeft gegeven; de biologische ouders. Emotionele of verworven loyaliteit groeit als gevolg van de investering die een ander in het kind doet. Bij kinderen die bij hun biologische ouders opgroeien gaan deze twee over het algemeen hand in hand. Wanneer het kind

echter voor enige tijd in een pleeggezin woont, begint het ook loyaliteit te voelen naar de pleegouder, die nu in het kind investeert (Van den Bergh & Weterings, 2010).

Vast staat, dat het voor kinderen belangrijk is om hun biologische ouders te leren kennen in verband met de zijnsloyaliteit. Zo gaan veel geadopteerde kinderen gedurende de pubertijd op zoek naar hun biologische ouders. Zij voelen zijnsloyaliteit naar deze mensen. Ook is het voor de identiteitsontwikkeling belangrijk om te weten wie hun biologische ouders zijn. Om deze reden is het belangrijk voor veel pleegkinderen om hun ouders te zien. De frequentie van dit contact heeft hier echter geen invloed op (Van den Bergh & Weterings, 2010).

Een tweede reden voor contact tussen kinderen en hun biologische ouders ligt op het gebied van de emotionele loyaliteit; Kinderen hebben hun hele leven bij deze mensen gewoond en er wordt van uit gegaan dat het voor hun welbevinden en ontwikkeling belangrijk is om deze loyaliteit te erkennen en in stand te houden. Hierop zou de frequentie van het contact wel invloed hebben (Van den Bergh & Weterings, 2010).

Een derde reden is dat biologische ouders volgens het burgerlijk wetboek het recht hebben om hun kind te zien en op te voeden (van der Linden, ten Siethoff & Zeijlstra-Rijpstra, 2009).

Een veel voorkomend probleem binnen pleegzorg is het zogenaamde 'loyaliteitsconflict'. Een conflict dat optreedt wanneer het kind het gevoel heeft te moeten kiezen tussen twee mensen die het allebei loyaliteit verschuldigd is. In dit geval gaat het vaak om de zijnsloyaliteit en mogelijke emotionele loyaliteit aan de biologische ouders en emotionele loyaliteit aan de pleegouders. Wanneer één van de twee het kind het gevoel geeft dat het kind hen afvalt wanneer het de ander lief vindt, ontstaat een loyaliteitsconflict. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren als de pleegouders zich naar het kind negatief uitlaten over de biologische ouders of omgekeerd, of wanneer het kind gevraagd wordt wie het liever vindt (Van den Bergh & Weterings, 2010).

Bekend is dat een dergelijk conflict voor zeer veel problemen kan zorgen, zowel voor externaliserende problemen als voor internaliserende problemen. Wanneer een loyaliteitsconflict te ernstig wordt, kan dit een reden zijn om de plaatsing te stoppen voor het kind volwassen is. Dit wordt ook wel een voortijdige beëindiging genoemd (Van den Bergh & Weterings, 2010).

Het voortijdig beëindigen van een pleegzorgplaatsing

Er zijn verschillende wettelijke maatregelen waaronder een kind uit huis kan worden geplaatst. Sommige plaatsingen zijn vrijwillig; de ouder geeft zelf aan de zorg voor de kinderen niet meer aan te kunnen en het kind wordt in een pleeggezin geplaatst. De ouder behoudt dan wel het recht om op ieder moment te beslissen dat het kind nu weer bij hem of haar kan wonen. Een tweede optie is een ondertoezichtstelling (OTS), waarbij de ouder voor belangrijke beslissingen samen moet werken met een gezinsvoogd. In dit geval wordt ieder jaar door de kinderrechter beslist of er nog steeds voldoende gronden zijn om een kind niet bij de biologische ouders te laten wonen. Is dit niet meer het geval, dan wordt het kind uit het pleeggezin weg geplaatst, terug naar de biologische ouders. Een laatste optie is het ontzetten of ontheffen uit de ouderlijke macht. Hierbij hebben ouders geen beslissingsrecht meer over het kind. Deze maatregel kan echter worden opgeheven wanneer de ouder aan kan tonen zijn of haar leven weer op de rit te hebben (Van der Linden, Ten Siethoff & Zeijlstra-Rijpstra, 2009).

Het kan dat een plaatsing beëindigd wordt zonder dat het kind weer bij de biologische ouders kan wonen. Als een plaatsing beëindigd wordt en het kind moet in een ander pleeggezin gaan wonen, wordt gesproken van een overplaatsing. Het kan zijn dat het kind eerst in een crisispleeggezin heeft gewoond en vervolgens wordt overgeplaatst naar een vast pleeggezin. In dat geval is de overplaatsing gepland, en weet ook het kind van te voren dat het 'alleen komt logeren'. Het kan echter ook zijn dat er voor een overplaatsing wordt gekozen omdat er problemen zijn tussen de pleegouders en het pleegkind, de pleegouders en de biologische ouders van het pleegkind of omdat de situatie van de pleegouders veranderd is, waardoor zij niet meer voor het pleegkind kunnen zorgen (Van den Bergh & Weterings, 2010). In het huidige onderzoek wordt ingegaan op situaties waarbij een pleegkind van een pleeggezin overgeplaatst wordt naar een ander pleeggezin, of wanneer pleegkinderen van een leefgroep worden overgeplaatst naar een pleeggezin.

Problemen tussen pleegkind en pleegouders

Jonge kinderen leren over de wereld in interactie met de omgeving. Door te kijken naar hun ouders en andere rolmodellen en door beloning en straf leren ze welk gedrag van hen wordt verwacht en wat zij van de wereld om zich heen kunnen verwachten. Hiernaast leren zij welke strategieën het meest effectief zijn om problemen op te lossen. Die laatste strategieën worden ook wel copingstrategieën

genoemd (Berk, 2006). Kinderen worden alleen uit huis geplaatst als de situatie zo ernstig is dat de kinderrechter geen manier ziet om een kind binnen het gezin de bescherming en ontwikkelingsmogelijkheden te bieden die het nodig heeft, zelfs met veel hulp van buiten het gezin. Het is te verwachten dat kinderen in zo'n bedreigende situatie andere verwachtingen en copingsstrategieën ontwikkelen dan kinderen die in een veilige situatie opgroeien. Het is maar zeer de vraag of deze aansluiten bij een gezonde situatie, zoals die in een pleeggezin (Strijker, 2009). Kinderen kunnen echter niet zomaar hun verleden achter zich laten en zullen trachten hun verwachtingen en copingsstrategieën toe passen in het nieuwe pleeggezin. Dit kan voor conflicten zorgen wanneer pleegouders en pleegbroertjes en -zusjes zich niet conformeren aan deze verwachtingen. Ook kan het zijn dat pleegouders de copingsstrategieën van het kind afkeuren (Van den Bergh & Weterings, 2010). Wanneer een kind bijvoorbeeld in het gezin van herkomst heeft geleerd zijn of haar zin te krijgen door een driftbui te krijgen en geen andere manier weet om zijn of haar zin te krijgen, zal het kind niet zomaar stoppen omdat dit gedrag in het nieuwe gezin niet wordt geaccepteerd. In tegendeel, omdat zijn of haar verwachting is dat de opvoeder toegeeft bij een driftbui zal hij of zij de driftbuien escaleren om toch het gewenste resultaat te bereiken (Kandall, 2006).

Van alle kinderen die in een pleeggezin worden geplaatst blijft ongeveer 35% langdurig (meer dan een jaar) van pleegzorg afhankelijk (Bureau Landelijke Voorlichting Pleegzorg, 2009). Het gaat hier om kinderen die langer dan een jaar niet veilig thuis kunnen wonen. Strijker en Zandberg (2001) stellen in hun onderzoek vast dat ongeveer 30% van deze langdurige plaatsingen voortijdig wordt beëindigd. Gezien het bovenstaande is dit niet onverwacht. Kind en pleeggezin kennen elkaar voor de plaatsing niet en de kans is groot dat de situatie binnen het nieuwe pleeggezin niet aansluit bij de (negatieve) situatie in het gezin van herkomst. De verwachtingen en copingsstrategieën die het pleegkind heeft ontwikkeld sluiten in dat geval niet aan bij de situatie in het pleeggezin. Het aanpassen van verwachtingen en copingsstrategieën die over de jaren heen zijn ontwikkeld is een grote uitdaging voor pleegkind en pleeggezin. Daarnaast laat tussen 20% en 47% van alle pleegkinderen probleemgedrag zien (Strijker & Zandberg, 2001; Van Holen, Vanderfaeille, & Haarsma, 2007). Deze kinderen hebben naast externaliserende problematiek vaak ook psychiatrische, ontwikkelings- en internaliserende problematiek. Het vereist zeer veel

geduld en opvoedingsvaardigheden van pleegouders, die over het algemeen vrijwilligers zijn en geen professionals (Van den Bergh, & Weterings, 2010).

Een factor die consistent terugkomt in onderzoek naar overplaatsing is de leeftijd van het pleegkind. Hoe ouder het pleegkind is wanneer hij of zij in een pleeggezin wordt geplaatst, hoe groter de kans is dat de plaatsing voortijdig zal worden afgebroken (Barber, Delfabbro & Cooper, 2001; James, 2004; Kalland & Sinkkonen, 2001; Strijker & Zandberg, 2001). Naarmate iemand ouder wordt, wordt het moeilijker om bestaande denkbeelden en copingsstrategieën aan te passen (Berk, 2006). Het is dan ook niet verwonderlijk dat oudere kinderen meer moeite hebben om zich aan te passen aan een nieuw pleeggezin dan jongere kinderen (Van den Bergh & Weterings, 2010).

De tweede terugkerende factor is het probleemgedrag van het pleegkind. Als een kind veel probleemgedrag laat zien is de kans dat de plaatsing vroegtijdig wordt afgebroken groter. Dit is vooral het geval bij externaliserend probleemgedrag (Bastiaensen 2001; Leathers, 2006; Strijker & Zandberg 2001).

Ten derde hebben plaatsingen een grotere kans om te eindigen wanneer het kind een lange hulpverleningsgeschiedenis heeft. Wanneer een kind eerder in een ander pleeggezin of op een leefgroep heeft gewoond, is de kans dat de huidige plaatsing ook mislukt, groter (Strijker, Zandberg & Van der Meulen, 2003).

Een ander aspect dat kan bijdrage tot de voortijdige beëindiging van een pleeggezinplaatsing is de verschillende betekenis die pleegouders en pleegkinderen aan een plaatsing verbinden. Pleegouders willen kinderen graag een nieuwe start bieden en een omgeving waar wel goed voor ze wordt gezorgd. Ze willen een relatie aangaan met het pleegkind. Op het moment dat een pleegkind in een pleeggezin wordt geplaatst is het hier echter vaak nog niet mee bezig. Het kind is weggehaald van de plaats die voor hem of haar 'thuis' is. Vaak moeten ook volwassenen, kinderen en spullen worden achtergelaten waar het kind aan is gehecht (Unrau, Seita & Putney, 2008). Een pleegkind dat in een pleeggezin wordt geplaatst moet dit verlies verwerken en is in veel gevallen niet blij om alles te moeten achterlaten. Het kind zal de 'nieuwe start' die zijn of haar nieuwe pleegouders aanbieden niet met open armen ontvangen en kan zich hier zelfs tegen verzetten. Dit kan leiden tot teleurstelling en onbegrip bij de pleegouders, met als gevolg conflicten tussen het pleegkind en de pleegouders. (Van den Bergh & Weterings, 2010).

Een ander probleem kan ontstaan wanneer een pleegkind het gevoel heeft zijn of haar biologische ouders te verraden wanneer hij of zij zich prettig begint te voelen bij de pleegouders; er ontstaat een loyaliteitsconflict. Wanneer het kind geen band aangaat met de pleegouders kan dit voor de pleegouders onbevredigend zijn. Ook kan het leiden tot onbegrip en een gevoel van falen bij de pleegouders. Zij doen immers hun best om het pleegkind alle zorg en liefde te geven die het nodig heeft en het pleegkind wijst dit af. Ook dit kan leiden tot conflicten en bijdragen tot het vroegtijdig beëindigen van de plaatsing (Van den Bergh & Weterings, 2010).

Hiernaast is ook de pleegouder van invloed op het beëindigen van de plaatsing. Plaatsingen hebben een betere kans van slagen wanneer de pleegouder sensitief is ingesteld naar het pleegkind (Oosterman & Schuengel, 2009). Ook is het motief voor de keuze om pleegouder te worden van belang. Pleegouders die zelf geen kinderen kunnen krijgen hebben een andere verwachting van pleegzorg als pleegouders die hiervoor kiezen omdat zij zelf ervaringen hebben met kinderen die hulp nodig hebben of pleegouders die voor pleegzorg kiezen nadat hun eigen kinderen volwassen zijn. Uit onderzoek komt naar voren dat deze laatste groep over het algemeen de beste resultaten behaalt (Beek & Schofield, 2004).

Een laatste factor die een rol speelt bij een overplaatsing is de relatie tussen het pleegkind en de andere kinderen in het gezin. Uit onderzoek komt naar voren dat pleegouders minder warmte en binding voelen met een pleegkind wanneer het kind de andere kinderen in het gezin negatief beïnvloedt (Lipscombe, Moyers & Farmer, 2004).

De gevolgen van overplaatsing

Uit het bovenstaande blijkt dat enkel het hebben ervaren van een vorige overplaatsing de kans op een nieuwe overplaatsing vergroot. Niet alleen dat, maar als een kind al een plaatsing heeft ervaren is het logischerwijs bij de nieuwe plaatsing ouder. Ook hiervan is gevonden dat het samenhangt met een verhoogd risico op verdere overplaatsing.

Een overplaatsing heeft verstrekkende gevolgen voor een kind. Het kind moet opnieuw wennen in een pleeggezin met andere mensen, andere regels en andere verwachtingen. Daarnaast betekent iedere overplaatsing ook de verbreking van een hechtingsrelatie (Van den Bergh & Weterings, 2007). Daarnaast moet het pleegkind vaak wisselen van school. Een nieuwe leraar, nieuwe leerlingen en mogelijk nieuwe

lesmethoden kunnen er voor zorgen dat het kind blijft zitten. Door de verandering van school en het verhuizen naar een andere buurt moeten pleegkinderen ook vaak op zoek naar nieuwe vriendjes en vriendinnetjes.

Een overplaatsing wordt geassocieerd met toenemend probleemgedrag bij het kind. Het gaat hierbij zowel om internaliserende als om externaliserende problematiek en zowel om kinderen die voor de overplaatsing al probleemgedrag vertoonden als om kinderen die dit voor de overplaatsing nog niet vertoonden (Newton, Litrownik & Landsverk, 2000). Aangezien ook dit bijdraagt aan het risico op verdere overplaatsing kan verwacht worden dat een neerwaartse spiraal ontstaat, waarbij de internaliserende en externaliserende problematiek van deze kinderen kan escaleren.

Het verwerven van veiligheid in een nieuw pleeggezin

In veel onderzoek is naar voren gekomen dat veiligheid een vereiste is voor een gezonde ontwikkeling (Berk, 2006, Van den Bergh & Weterings, 2010). Een gevoel van veiligheid kan alleen ontstaan als een kind weet wat het in een omgeving kan verwachten en hoe het zich moet gedragen. Ook moet het weten dat het niet zal worden afgewezen of gekwetst. Voor pleegkinderen die naar een nieuw pleeggezin worden overgeplaatst is dit geen logische aanname; zij kennen de omgeving niet en moeten eerst ontdekken wie de volwassenen en kinderen om hen heen zijn, wat de regels zijn en wat de gewoonten, normen en waarden binnen hun nieuwe pleeggezin zijn. Ook moeten zij hun eigen plaats in de bestaande gezinsstructuur van het pleeggezin vinden. Daarnaast hebben pleegkinderen in hun gezin van herkomst één of meerdere vormen van verwaarlozing en mishandeling ondergaan. Ten laatste zijn pleegkinderen die worden overgeplaatst al tenminste twee keer 'afgewezen' door hun omgeving; één keer toen zij uit huis werden geplaatst en tenminste één keer toen zij weg moesten uit het vorige pleeggezin (Van den Bergh & Weterings, 2010). Om pleegkinderen beter te begeleiden en verdere overplaatsingen of problemen in de ontwikkeling te voorkomen is het van belang dat er zicht is op strategieën die pleegkinderen en pleegouders gebruiken tijdens het wennen in het nieuwe pleeggezin.

Het huidige onderzoek richt zich op de manier waarop kinderen zich na een overplaatsing aanpassen aan een nieuw pleeggezin. Het is van belang dat dergelijk onderzoek wordt gedaan om inzicht te krijgen in het proces van wennen en het opbouwen van emotionele relaties tussen pleegkinderen en hun nieuwe pleegouders

na een overplaatsing. Deze relaties heeft een kind nodig om de mate van veiligheid te verkrijgen die nodig is om te ontwikkelen (Berk, 2006; Unrau, 2007; Unrau, 2008).

Inzicht in de effecten de copingsstrategieën die pleegkinderen gebruiken om om te gaan met de situatie na een overplaatsing is op verschillende fronten van belang. Op praktisch gebied kan kennis over deze strategieën een belangrijke steun zijn voor pleegouders. Door inzicht te verschaffen in de copingsstrategieën van hun pleegkinderen, kunnen pleegouders hierop anticiperen en hun gedrag hierop aanpassen; Kennis van de verschillende copingsstrategieën die verwacht kunnen worden kan helpen om deze bij een pleegkind te constateren en op juiste manier te interpreteren. Dit zou vervolgens kunnen leiden tot meer begrip voor het gedrag van het pleegkind en effectiever aanbieden van hulp en adaptieve copingsstrategieën die passen bij de situatie in het pleeggezin. Gehoopt kan worden dat dit de effecten van een overplaatsing zo klein mogelijk houdt en ontwikkeling van meer negatieve denkbeelden en ervaringen voorkomt.

Innerlijke logica; het perspectief van het pleegkind

Over de jaren heen is veel onderzoek gedaan naar de achtergrond van de copingsstrategieën van pleegkinderen. In dergelijk onderzoek is echter in maar in een zeer beperkt aantal gevallen aan de pleegkinderen zelf gevraagd wat de gedachtegang achter hun gedrag was. Over het algemeen waren informanten pleegouders, pleegzorgbegeleiders, gezinsvoogden of andere volwassenen in de omgeving van het kind. Hieraan ten grondslag ligt de aanname dat kinderen, en zeker kinderen jonger dan 12 jaar, nog niet voldoende kunnen reflecteren op hun eigen handelen om hier een objectief beeld van te geven aan een derde (Unrau, 2007).

Singer, Doornenbal en Okma (2004) richten zich in hun onderzoek op de manier waarop pleegkinderen omgaan met conflicten en de wijze waarop zij daarin verschillen van kinderen die bij hun biologische ouders wonen. Hierbij werd getracht om de innerlijke logica te achterhalen die ten grondslag ligt aan de manier waarop kinderen binnen een conflictsituatie reageren. Het perspectief van de kinderen zelf werd gericht uitgevraagd door middel van een specifiek voor dit doel opgesteld interview.

Het bleek dat de strategieën die werden gebruikt afhankelijk waren van de situatie. Er zijn een aantal belangrijke verschillen gevonden tussen pleegkinderen en kinderen die opgroeien bij hun biologische ouders, zogenaamde 'eigen' kinderen. Zo

bleken eigen kinderen vaker boos te worden wanneer zij iets niet mochten van een volwassene. Zij probeerden hun wil op te leggen aan de volwassene. Mogelijk waren deze kinderen absoluut zeker van het voortbestaan van de relatie met hun ouders. Een conflict is hier geen bedreiging voor. Pleegkinderen missen een soortgelijke zekerheid. Zij kozen er om deze reden vaker voor om zich erbij neer te leggen zichzelf (de relatie met de pleegouder of hun eigenwaarde) te redden. Ook was er een groep pleegkinderen die aangaf hun boosheid niet te willen uiten, maar hier geen grip op te hebben. Sommige van deze kinderen waren in de war. Deze emotionele verwarring leidde tot boos en ongecontroleerd gedrag. In de situatie waarbij een volwassene een geheim van het kind doorvertelde en zo zijn of haar vertrouwen beschaamde werden eigen kinderen ook vaker boos, waarbij zij voornamelijk aan hun ouders probeerden duidelijk te maken dat zij gekwetst waren en dat de ouder fout zat en zo probeerden tot wederzijds begrip te komen. Ze gingen er vanuit dat hun ouders hen niet expres wilden kwetsen en zich schuldig zouden voelen wanneer zij hun fout zouden zien. Ook in deze situatie gaven meer pleegkinderen aan dat zij hun emoties niet zouden laten zien, zodat ze niet verder gekwetst kunnen worden.

Het huidige onderzoek richt zich op de copingsstrategieën van pleegkinderen wanneer zij pas zijn overgeplaatst naar een nieuw pleeggezin. In een dergelijke situatie is de bedreiging voor de relatie met de pleegouder nog groter, omdat de relatie nog maar pas is gevormd en het pleegkind nog niet de kans heeft gehad om hem of haar goed te leren kennen. Zij voelen zich nog niet veilig bij hun nieuwe pleegouder.

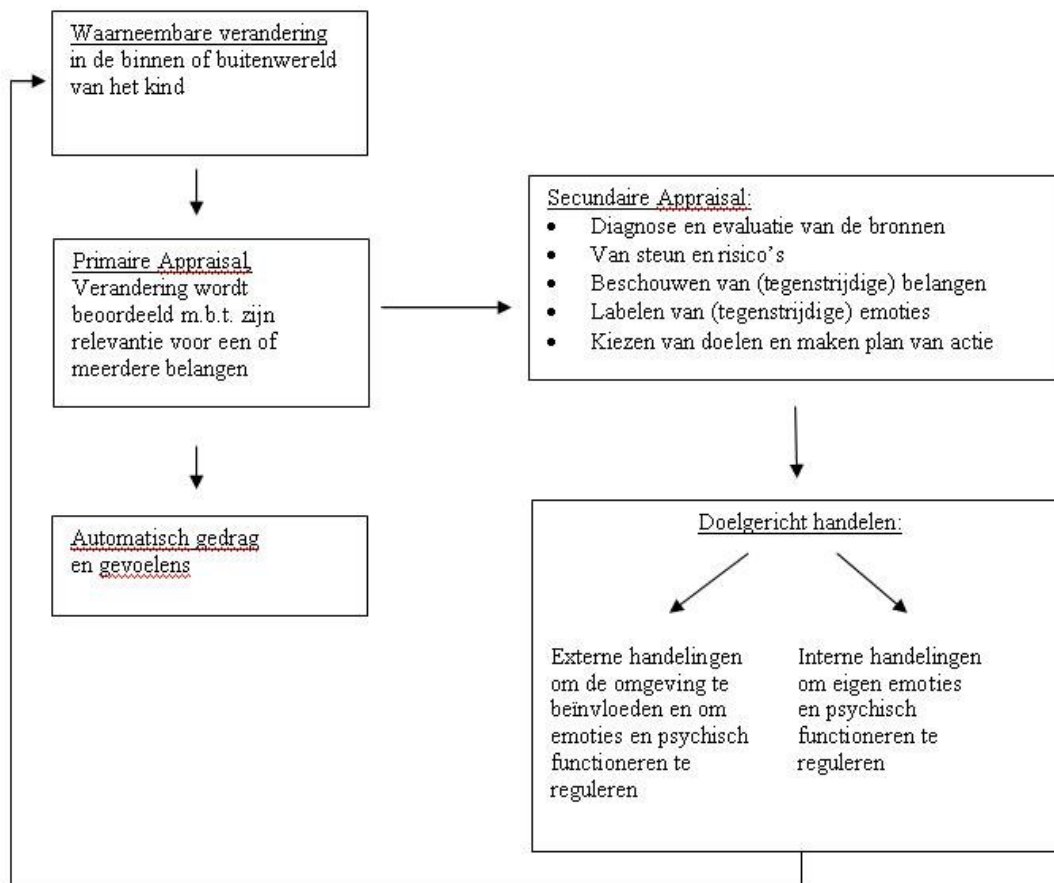
Innerlijke logica; cognitief affectieve structuren

In het huidige onderzoek wordt uitgegaan van het principe van cognitief affectieve structuren zoals ook gebruikt door Singer, Doornenbal en Okma (2004) in hun onderzoek naar de strategieën die pleegkinderen toepassen om met conflictsituaties om te gaan en de emoties, belangen en overwegingen die hieraan ten grondslag liggen (zie figuur 1). Cognitief affectieve structuren bestaan uit vier onderdelen:

- Primaire appraisal: De belangen van het kind die worden geraakt door een verandering in de buiten- of binnenwereld van het kind.
- Automatisch gedrag: fysieke arousal en lichamelijke reacties op de situatie.

- Secondary appraisal: de overweging die gemaakt wordt op basis van verwachtingen en dat wat het kind weet.
- Doelgericht handelen: de handelingen die een kind uitvoert in reactie op de situatie. Het gaat hierbij zowel om extern handelen (beïnvloeden van de omgeving en externe acties voor het reguleren van emoties en psychisch functioneren) als om intern handelen (reguleren van eigen emoties en intern functioneren).

Figuur 1. Cognitief affectieve structuren (Singer, 2005).

Strategieën worden gedefinieerd als terugkomende patronen van handelen gebaseerd op terugkomende emoties, belangen en overwegingen in aan elkaar vergelijkbare situaties. Ten grondslag hieraan ligt de aanname dat cognitief affectieve structuren gebaseerd zijn op een geschiedenis van ervaringen met situaties die het zelfde zijn, of lijken als de huidige situatie (Frijda, 2005). Een pleegkind zou bijvoorbeeld in de volgende situatie terecht kunnen komen:

Veranderingen in de situatie: Het pleegkind ziet dat het eigen kind van de pleegouder bij zijn moeder op schoot zit en door haar wordt getroost.

Belangen of primaire appraisal: Ik wil naar mijn mama. Ik wil ook getroost worden. Ik wil geen watje lijken. Waarom heeft hij dat wel en ik niet?

Automatisch gedrag: Het kind krijgt tranen in zijn ogen en een brok in zijn keel.

Overweging of secundaire appraisal: Ik kan nu niet naar mama want die is er niet. Als ik aan mijn pleegmoeder laat zien dat ik verdrietig ben dan zal ze me misschien troosten, maar misschien vindt ze me wel een watje en gaat ze om me lachen of denkt ze dat ik mama liever vindt dan zij en wil ze niet meer voor me zorgen. Ik voel me verdreutig. Ik voel me jaloers. Ik voel me alleen.

Doelgericht handelen: Het kind pakt een foto van zijn moeder en trekt zich terug op zijn slaapkamer. Daar huilt hij omdat hij zijn moeder mist. Hierna wast hij zijn gezicht en gaat hij naar beneden. Hij doet of er niets aan de hand was.

Strategieën van pleegkinderen tijdens het wennen

De eerste deelvraag van dit onderzoek is dan ook: *Welke strategieën gebruiken pleegkinderen in de omgang met pleegouders tijdens het wennen in hun nieuwe pleeggezin en wat zijn de emoties, belangen en overwegingen die hieraan ten grondslag liggen?*

Verwacht wordt dat het hierbij ten eerste gaat om het krijgen van inzicht in de situatie door kennis te vergaren; iemand voelt zich veilig op het moment dat hij of zij weet wat er van hem of haar verwacht wordt en wat hij of zij van de omgeving kan verwachten. Voor pleegkinderen, die in een volledig nieuwe omgeving terecht komen, betekent dit dat zij er achter moeten komen wat de regels, gewoonten, normen en waarden in het gezin zijn en wat hij of zij kan verwachten van welke gezinsleden (Van den Bergh & Weterings, 2010).

Ten tweede wordt verwacht dat het voor pleegkinderen belangrijk is om er achter te komen of de pleegouder betrouwbaar is. Bekend is dat sommige kinderen hun pleegouders 'uitproberen' om er achter te komen hoe zij reageren en of ze wel echt zo betrouwbaar zijn als ze lijken (Beek & Schofield, 2004; Bastiaensen, 2001). Ook hierbij is belangrijk om te benadrukken dat veel pleegkinderen een beeld hebben van volwassenen als onbetrouwbaar of gevaarlijk (Unrau, Seita & Putney, 2008).

Ten derde wordt verwacht dat pleegkinderen binnen het pleeggezin op zoek gaan naar een gevoel van eigenheid en zelfbeschikking; bekend is dat veel pleegkinderen na een overplaatsing het gevoel hebben de zelfbeschikking over hun eigen leven kwijt te zijn. Zij benoemen dit als zeer problematisch (Unrau, Seita &

Putney, 2008). Om deze reden wordt verwacht dat pleegkinderen na de plaatsing in een pleeggezin zullen proberen een gevoel van zelfbeschikking over het eigen leven terug te krijgen. Dit kan door vast te houden aan het eigen verleden, door waarde te hechten aan dingen als een eigen kamer en door te proberen zelf te bepalen wat wel en niet mag.

Ten laatste wordt verwacht dat kinderen op zoek zullen gaan naar extra bronnen van veerkracht. Pleegkinderen voelen zich vaak erg onzeker (Unrau, Seita & Putney, 2008) als gevolg van hun verleden en de breuk met hun vorige pleeggezin. Mogelijk storten zij zich helemaal op iets waar ze goed in zijn (een sport, kunst) of leggen zij contacten met mensen buiten het pleeggezin. Ook godsdienst kan een belangrijke bron van veerkracht vormen voor sommige kinderen (Rubin, 1997).

Het uiten van heftige emoties zoals boosheid, verdriet en angst kunnen een bedreiging vormen voor de relatie met de primaire opvoeder ('Wat als zij/hij mij lastig of vervelend vindt en wegstuurt?') of in het verleden een zeer negatieve reactie heeft opgeroepen bij de biologische ouder ('Wat als hij/zij me net als papa slaat?'). Om deze reden wordt verwacht dat vlak na de overplaatsing de meeste pleegkinderen in situaties die een heftige emotionele reactie bij hen oproepen (emotie) zullen trachten hun emoties te verbergen (handelen) om zichzelf te beschermen (belang) tegen afwijzing door de pleegouder (overweging) en een gevoel van zelfbeschikking over zichzelf te verkrijgen of te behouden (belang) (Okma-Rayzner, 2006).

Verwacht wordt dat naarmate de plaatsing langer duurt, kinderen hun emoties meer aan de pleegouder laten zien, omdat zij gemerkt hebben dat de pleegouder betrouwbaar is en het pleegkind niet zal afwijzen (Beek en Schofield, 2004).

Strategieën en probleemgedrag

Pleegkinderen en de strategieën die zij gebruiken staan niet op zichzelf. Zij zijn deel van een gezinssysteem (het pleeggezin). Hun handelen is van invloed op de mensen om hen heen en uiteindelijk, het slagen van de plaatsing en voorkomen van een volgende overplaatsing. De tweede deelvraag in dit onderzoek is dan ook: *Hoe hangen de strategieën die pleegkinderen in de omgang met pleegouders gebruiken tijdens het wennen in hun nieuwe pleeggezin, samen met de beoordeling van hun gedrag door de pleegouder?*

Er is geen eerder onderzoek gedaan naar deze samenhang en er kunnen dan ook geen verwachtingen worden uitgesproken.

Strategieën, probleemgedrag en achtergrondkenmerken

Naast de strategieën die pleegkinderen gebruiken is het van belang om te weten in welke context deze strategieën zich voordoen. Om deze reden zal getracht worden inzicht te krijgen in achtergrondkenmerken die samenhangen met deze strategieën. Om deze reden is de derde deelvraag in dit onderzoek: *Welke achtergrondkenmerken zijn gerelateerd aan de strategieën die pleegkinderen in de omgang met pleegouders gebruiken tijdens het wennen in hun nieuwe pleeggezin?*

Op basis van eerder onderzoek wordt verwacht dat meisjes meer internaliserend, en jongens meer externaliserend probleemgedrag zullen laten zien (Berk, 2006). Daarnaast wordt verwacht dat oudere kinderen een hoger niveau van copingsstrategieën zullen gebruiken, die meer gericht zijn op het praten over de gevoelens en het komen tot wederzijds begrip met de pleegouders (Carr, 2006).

Hiernaast wordt verwacht dat kinderen die vaker zijn overgeplaatst meer probleemgedrag laten zien (Van den Bergh & Weterings, 2010) en dat pleegkinderen die hun ouders vaker zien meer probleemgedrag zullen laten zien (Van den Bergh & Weterings, 2010).

Methoden

Participanten

Het huidige onderzoek is deel van een groter onderzoek waaraan pleegouders, pleegkinderen en pleegzorgbegeleiders deelnamen. Aan het onderzoek namen 30 pleeggezinnen deel. In vier gevallen was het niet mogelijk om het pleegkind te interviewen. Dit in verband met zorgen dat het voor het pleegkind schadelijk zou zijn om over de overplaatsing te praten of door verstandelijke beperkingen bij het pleegkind. Bij het onderzoek waren 17 meisjes en 9 jongens betrokken. Dit is een scheve verdeling en geen weerspiegeling van het feit dat er even veel jongens als meisjes gebruik maken van pleegzorg (Bureau Landelijke Voorlichting Pleegzorg, 2010). De leeftijd van de pleegkinderen lag tussen 7 en 13 jaar ($M=10$, $sd=1.8$) en de leeftijd op het moment van plaatsing in het huidige pleeggezin lag tussen 6 en 12 jaar ($M=9.2$, $sd=1.6$). De kinderen woonden op het moment van het interview tussen 2 en 19 maanden in het huidige pleeggezin ($M=10.4$, $sd=6.2$). In alle gevallen was de bedoeling dat de kinderen tot hun 18e jaar in het pleeggezin zouden blijven wonen (perspectief biedende plaatsing). De kinderen kwamen in de meeste gevallen uit andere pleeggezinnen. In tien gevallen hadden zij voor de huidige plaatsing enige tijd op een leefgroep doorgebracht. Voor de pleegkinderen was het huidige pleeggezin tenminste de derde leefomgeving (biologische familie, vorige pleeggezin, huidige pleeggezin). Het aantal verschillende leefomgevingen waar de pleegkinderen hebben gewoond varieerde tussen 3 en 7 ($M=4$, $sd=1.4$). De leefomgevingen die in het onderzoek naar voren kwamen waren biologische familie, crisispleeggezin, netwerkpleeggezin, bestandspleeggezin, zorgboerderij en leefgroep.

Werving

Voor de werving van participanten wordt contact gelegd met verschillende aanbieders van pleegzorg in Nederland; de pleegzorginstellingen. Nadat overeen was gekomen dat de instelling participanten wilde leveren voor het onderzoek kregen de onderzoekers een lijst van pleeggezinnen die voldeden aan de doelgroepcriteria. Er werd vervolgens eerst contact gelegd met de pleegzorgbegeleider van het pleeggezin. Zij kregen per e-mail een brief over het onderzoek en er werd een afspraak gemaakt om hen telefonisch te spreken (zie bijlage 1a). Bij de pleegzorgbegeleiders werd gecontroleerd of het pleegkind inderdaad binnen de doelgroep viel. Er werd gevraagd een aantal demografische variabelen te verzorgen (bijlage 2a). Ook werd

gecontroleerd of er bij het pleegkind bijzonder traumatische ervaringen gepaard zijn gegaan met de overplaatsing. Wanneer dit het geval bleek te zijn is ervoor gekozen het pleegkind uit te sluiten van het onderzoek. Het werd onethisch geacht om deze kinderen te laten deelnemen en mogelijke trauma's op deze manier weer op de voorgrond te brengen. Om deze reden zijn er drie kinderen uitgesloten van het onderzoek en hebben zeven pleeggezinnen de keuze gemaakt niet deel te nemen aan het onderzoek.

Wanneer de pleegzorgbegeleider geen grote bezwaren zag voor deelname aan het onderzoek kregen pleegouders een brief waarin informatie werd gegeven over het onderzoek (zie bijlage 1b) en een tweede brief voor het pleegkind (zie bijlage 1c). De pleegouders werd verzocht deze aan het pleegkind te geven. Enkele dagen na het versturen van de brief werden de pleegouders opgebeld door één van de onderzoekers om zo nodig extra informatie te geven en te vragen of pleegouder en pleegkind bereid waren om deel te nemen aan het onderzoek. Wanneer dit het geval was werd een afspraak gemaakt om het interview af te nemen. Pleegouders kregen enkele dagen voor de afspraak met de onderzoeker de Child Behavior Check List (CBCL, Achenbach, 1991) toegestuurd. Hen werd gevraagd om deze in te vullen zodat de onderzoeker de lijst na het interview mee kon nemen. Uiteindelijk konden 19 CBCL lijsten in het onderzoek worden opgenomen.

Combinatie kwalitatief en kwantitatief onderzoek

Bij het onderzoek is gekozen voor een combinatie van kwalitatief en kwantitatief onderzoek. Zoals hierboven beschreven is er weinig onderzoek gedaan naar de strategieën die pleegkinderen zelf belangrijk vinden bij het wennen aan de situatie in het nieuwe pleeggezin.

Om pleegkinderen de kans te geven om een beeld te geven van de strategieën die zij zelf belangrijk vinden, en om hierin niet beperkt te worden door de strategieën zoals eerder geformuleerd door volwassenen, is de keuze gemaakt om naast een kwantitatieve werkwijze ook een kwalitatieve werkwijze aan te houden. Bij kwantitatief onderzoek worden hypothesen opgesteld die daarna door middel van statistische analyse als waar of onwaar worden bewezen. Hierbij moet precies bekend zijn naar welk gedrag of welke cognities onderzoek wordt gedaan (Boeije, 2010). Daar men in het huidige onderzoek tracht om een nieuw perspectief toe te voegen aan de bestaande kennis over de strategieën die door pleegkinderen worden gebruikt

(veelal gebaseerd op het perspectief van pleegouders en hulpverleners), voldoet enkel kwantitatief onderzoek in deze niet. Dergelijke informatie is echter alleen praktisch inzetbaar wanneer het ingebed is in de context en achtergrond van het kind. Getracht wordt om de bevindingen van het kwalitatieve onderzoek te relateren aan achtergrondkenmerken van het pleegkind, het nieuwe pleeggezin en de voorgeschiedenis van het pleegkind.

Binnen de onderzoeksopzet worden beide methoden gecombineerd. Zowel kwalitatieve als kwantitatieve informatie wordt tegelijk verzameld. Hierna wordt door middel van kwalitatief onderzoek een model opgesteld van de strategieën die worden toegepast. Deze informatie wordt op kwantitatieve wijze gerelateerd aan het gedrag van het pleegkind en de demografische kenmerken waarvan verwacht wordt dat zij van invloed zouden kunnen zijn op de strategieën die pleegouders en pleegkinderen toepassen. Op deze manier wordt getracht optimaal gebruik te maken van de voordelen die beide methoden bieden

Procedure

Het interview werd afgenomen bij de pleeggezinnen thuis, in een ruimte waarin alleen de onderzoeker en het pleegkind aanwezig waren, tenzij het pleegkind zelf aangaf dat hij of zij wilde dat de pleegouder aanwezig was. Dit was bij drie interviews het geval. De participanten waren leidend in de keuze van de ruimte en de lengte van de kennismaking voor het interview.

Interview

Er is gekozen voor een semi-gestructureerd interview aan de hand van een vragenlijst (zie bijlage 3). Voor het interview werd het kind nogmaals uitgelegd waar het onderzoek over gaat, dat dingen die zij tijdens het interview vertelden niet aan pleegouders, biologische ouders of mensen van jeugdzorg worden verteld en dat zij op ieder moment mochten stoppen of pauze mochten nemen. Dit laatste werd expliciet gemaakt door hen een bordje te geven met op de ene kant een rode cirkel en op de andere kant het woord pauze. Zij konden dit bord op ieder moment gebruiken dat zij even wilden stoppen of het hele interview wilden stopzetten.

Het interview met de pleegkinderen wordt begonnen met een relatiediagram, waarbij het pleegkind gepresenteerd wordt met een blad met drie cirkels. De binnencirkel, de middencirkel en de buitencirkel. Daarnaast zijn er houten poppetjes

van verschillende grootte aanwezig en enkele andere figuren zoals een kat, konijn en hond. De kinderen wordt eerst gevraagd een poppetje uit te zoeken dat zichzelf representeert en dit in de binnencirkel te zetten. Hierna mogen zij mensen en dieren noemen die zij graag dicht bij zich willen hebben en deze mensen en dieren als poppetjes in de drie cirkels zetten. Hoe dicht bij binnencirkel, hoe dierbaarder de persoon of het dier voor het pleegkind is.

Het interview is chronologisch ingedeeld, beginnende bij het moment dat het pleegkind hoorde dat het werd overgeplaatst, gevolgd door de eerste ontmoeting met de pleegouders, de daaropvolgende kennismakingsperiode, de overplaatsing zelf, de eerste weken na de overplaatsing en ten slotte de situatie zoals die was op het moment van het interview. Hierna werd de kinderen gevraagd om tips te geven aan pleegkinderen die in de toekomst worden overgeplaatst, hun nieuwe pleegouders en pleegzorg.

Tijdens het interview werd naast het stopbord en het relatiediagram gebruik gemaakt van een aantal attributen. Om het kind te helpen verduidelijken hoe sterk een gevoel was, werd gebruik gemaakt van een emotiethermometer (een stuk hout beschilderd in geel, oranje en rood met een verschuifbaar balletje waarmee aangegeven kan worden hoe heftig gevoelens zijn). Deze werd ingezet om kinderen te helpen aan te geven hoe leuk en hoe naar zij de overplaatsing vonden. Hiernaast werd gebruik gemaakt van kaartjes waarmee kinderen konden aangeven welke gevoelens van toepassing waren op de periode vlak na de overplaatsing. Zij kregen een stapel kaartjes met hierop gezichtsuitdrukkingen en de naam van de emotie. Hieruit mochten zij zelf kiezen welke emotie van toepassing was. Deze attributen hadden hun eigen plaats in het onderzoek, maar konden daarnaast flexibel worden ingezet om het gesprek te ondersteunen (verwijzen naar personen in het relatiediagram, het neerleggen van het desbetreffende emotiekaartje wanneer over een bepaalde emotie gesproken wordt, etc.).

De gebruikte interviewtechniek is gebaseerd op het cognitief affectieve structuren model zoals beschreven door Singer, Doornenbal en Okma (2004). Dit betekent dat per onderwerp werd ingegaan op de situatie, de emoties, de belangen, de overwegingen en het handelen (zie figuur 2 en bijlage 3).

6. <u>Verdriet</u>   a) Voel je je nu wel eens verdrietig? (Emotie)   b) Wat maakt je verdrietig? (Situatie + belang)   c) Laat je het merken dat je verdrietig bent?/Mogen andere mensen dat zien? (Handelen)   i. Hoe laat je dat merken? (Extern handelen)   ii. Aan wie laat je dat merken? (Extern handelen)   iii. Wil je dat ook? (Overweging)   iv. Wat wil je daarmee bereiken?/Wat hoopte je dat de ander zou doen? (Belang+ Doel)   v. Lukt dat ook? (Emotie + Handelen)   d) Wat doe je met je verdriet als je alleen bent? (Intern handelen)/Kun je aanwijzen waar dat verdriet zat? (Arousal) Hoe kreeg je dat daar weg? (Intern handelen)   e) Heb je er later nog over gepraat? (Extern handelen)

Figuur 2. Interviewvragen naar cognitief affectieve structuren met betrekking tot verdriet.

Codering kwalitatieve variabelen

Voor de codering van de kwalitatieve variabelen is gebruik gemaakt van het programma MAXQDA, waarin gecodeerd is op de doelen van de verschillende strategieën die kinderen gebruiken om te wennen (wenstrategieën), het wel of niet laten zien van emoties in de maand na de overplaatsing (t1) en ten tijde van het interview (t2), de relationele doelen van copingsstrategieën gericht op het reguleren van heftige emoties in de eerste maand na de overplaatsing (emotieregulatiestrategieën, t1) en de relationele doelen van copingsstrategieën gericht op het reguleren van heftige emoties ten tijde van het onderzoek (emotieregulatiestrategieën t2).

Wenstrategieën

Het kind werd gevraagd welke strategieën het gebruikte om te wennen in de eerste maand na de overplaatsing (bijlage 3, vraag 3a). Dergelijke strategieën werden daarnaast genoemd bij de tips die kinderen gaven aan andere pleegkinderen (bijlage 3, vraag 10a). Bij het coderen van wenstrategieën is begonnen met een deductieve strategie; de vier-strategieën indeling zoals naar voren kwam in de literatuur. Gedurende het codeerproces bleek echter dat de strategie 'uitproberen' niet naar voren kwam. Daarnaast bleek er sprake te zijn van een groot aantal strategieën gericht op het terugtrekken uit sociale interactie. Kinderen noemden dit zeer specifiek als een manier om te wennen aan hun nieuwe pleeggezin. Ook noemden veel pleegkinderen

strategieën die er op gericht waren op het zoeken van positief contact en nabijheid van de pleegouder, en het voorkomen van negatief contact. Uiteindelijk werd gekomen tot een indeling in vier categorieën van wenstrategieën, ingedeeld naar handelingen gericht op specifieke doelen;

1. Inzicht in de situatie krijgen
2. Positief contact en nabijheid zoeken
3. Eigenheid en zelfbeschikking verkrijgen of behouden
4. Terugtrekken uit sociale interacties
5. Externe bronnen van veerkracht zoeken

Daar de meeste kinderen meer dan één wenstrategie noemden is er voor gekozen om iedere strategie afzonderlijk te verwerken, waarbij werd nagegaan of de strategie wel, of niet was genoemd. Het gaat hier om een dichotome variabele.

Emotieregulatiestrategieën tijdens de eerste maand na de overplaatsing

Hiernaast werd gevraagd welke emoties kinderen voelden gedurende de eerste maand na de overplaatsing. Hierbij konden kinderen kiezen tussen de emoties blij, trots, neutraal, verdrietig, boos, bang, zich schamen en in de war (zie bijlage 3 vraag 4). Van iedere genoemde emotie is geregistreerd of het kind de emotie wel of niet heeft laten zien.

Vervolgens is per emotie gecodeerd welke relationele doelen ten grondslag lagen aan de handelingen die kinderen noemden om deze te reguleren. Hierbij is op deductieve wijze de indeling van Okma-Rayzner (2006) gevolgd. Het gaat hierbij om een indeling van handelen naar relationele doelen;

1. Wil opleggen aan de ander
2. Tot wederzijds begrip komen met de ander
3. Zichzelf redden

Kinderen noemen in veel gevallen meerdere handelingen en bijbehorende doelen. Daarnaast noemen kinderen geen strategieën om de emoties blij, trots en neutraal te reguleren. Het gaat hierbij om een dichotome variabele.

Emotieregulatiestrategieën ten tijde van het interview

Een zelfde manier van coderen werd gebruikt voor de strategieën die kinderen noemden om met de emoties verdriet, boosheid, angst en blijheid om te gaan ten tijde van het interview ('nu', zie bijlage 3, vraag 6 t/m 9). In niet alle gevallen konden of

wilden alle pleegkinderen alle vragen beantwoorden. Ook hierbij is geregistreerd of het kind de emotie wel of niet heeft laten zien.

Ook hierbij noemden kinderen geen strategieën om de emotie blij te reguleren. Daarnaast noemden kinderen verschillende strategieën om dezelfde emotie te reguleren.

Negatieve emoties verbergen

Uit het onderzoek kwam een groep kinderen naar voren die stellig zeiden in de eerste maand na de overplaatsing of ten tijde van het onderzoek geen enkele negatieve emotie te ervaren. Op basis hiervan is op inductieve wijze een tweede indeling gemaakt. Deze indeling was erop gericht of kinderen negatieve emoties erkenden en of zij deze lieten zien aan hun pleegouders:

1. Alle negatieve emoties worden ontkend
2. Er wordt tenminste één negatieve emotie erkend, maar het kind wil geen enkele negatieve emotie uiten.
3. Er wordt tenminste één negatieve emotie erkend en geuit.

Doelen, belangen en overwegingen spelen bij deze indeling geen rol. Een kind kan bijvoorbeeld een emotie uiten omdat het hoopt getroost te worden, maar ook omdat het zijn of haar wil aan de pleegouder wil opleggen. Als pleegkinderen er voor kiezen om hun emoties niet te uiten is dit over het algemeen om zichzelf te redden. Pleegkinderen kunnen het motief om negatieve emoties te ontkennen niet zelf toelichten, daar zij ook naar zichzelf ontkennen dat zij negatieve emoties voelen. Het gaat hierbij om een ordinale variabele.

Gedragsproblemen zoals gezien door de pleegouder

Binnen het onderzoek is gebruik gemaakt van de Nederlandse versie van de Child Behavioural Check List, de CBCL (De CBCL is een lijst waarmee men tracht een beeld te krijgen van de gedragsproblemen van een kind en de ernst hiervan zoals ervaren door de verzorger van het kind. De lijst bestaat uit 113 beweringen over gedragingen waarbij de verzorger aangeeft of dit nooit, soms of vaak op het kind van toepassing is. In het huidige onderzoek wordt gebruik gemaakt van de schalen voor internaliserende, externaliserende en totale problematiek. Belangrijk om te benadrukken is dat het hierbij niet gaat om het feitelijke gedrag van het kind maar om het gedrag dat de pleegouder ziet en de mate waarin hij of zij dit gedrag als een

probleem ervaart. Omdat bekend is dat het niet het feitelijke probleemgedrag is dat de beëindiging van een plaatsing veroorzaakt, maar de last die de pleegouder door dit gedrag ervaart (Van den Bergh & Weterings, 2010), is deze operationalisatie van het begrip 'gedragsproblemen' zeer geschikt voor het huidige onderzoek.

Achtergrondkenmerken

Geprobeerd wordt om copingsstrategieën van het pleegkind en het probleemgedrag zoals gezien door de pleegouder te relateren aan verschillende achtergrondkenmerken van het pleegkind. Het gaat hierbij om kenmerken van het pleegkind, kenmerken de overplaatsing en kenmerken van de relatie tussen het pleegkind en anderen. Wanneer een pleegkind op een variabele voor meer dan één waarde in aanmerking komt (het kind is verwaarloosd én mishandeld, het kind heeft belcontact met de biologische ouder én gaat bij de biologische ouder logeren) is de hoogste waarde aangehouden (mishandeld wordt als schadelijker beoordeeld als verwaarlozing, logeren is intensiever dan belcontact).

Kenmerken van het pleegkind

Het gaat hierbij om een aantal demografische gegevens van het pleegkind. Deze gegevens werden door de pleegzorgwerker aangeleverd: De leeftijd in jaren, het geslacht, de leeftijd in jaren ten tijde van de uithuisplaatsing, de reden dat het kind uit huis is geplaatst en het aantal omgevingen waarin het kind heeft geleefd (inclusief biologische ouders, pleeggezinnen en leefgroepen).

Redenen voor uithuisplaatsing kunnen zijn: 'mishandeling' (de biologische ouder brengt het kind moedwillig schade toe op lichamelijk, seksueel of psychisch gebied), 'verwaarlozing' (de ouder is niet in staat om het kind de voldoende zorg te bieden op lichamelijk, pedagogisch of affectief gebied) en 'onvermogen' (de ouder is door ziekte, een verstandelijke beperking of afwezigheid niet in staat om voor het kind te zorgen).

Kenmerken van de overplaatsing

Het gaat hierbij om achtergrondkenmerken die direct gerelateerd zijn aan de overplaatsing vanaf de leefgroep of het vorige pleeggezin naar het huidige pleeggezin: De reden dat het kind is overgeplaatst, de lengte van het kennismakingstraject (het kind heeft de pleegouders voor de overplaatsing meerdere keren gezien, één keer

gezien of niet gezien), het aantal maanden dat het kind in het huidige pleeggezin woont en of het kind begrijpt waarom het is overgeplaatst.

Redenen voor de overplaatsing kunnen zijn: 'Beëindiging van de crisistermijn' (wanneer een kind eerder in een crisispleeggezin heeft gezeten), 'beëindiging van de behandeling' (bijvoorbeeld als een kind in een leefgroep heeft gezeten), 'pleegouder gerelateerde beëindiging' (bijvoorbeeld bij ziekte of andere problemen van de pleegouder) en 'pleegkind gerelateerde beëindiging' (bijvoorbeeld wanneer de plaatsing werd beëindigd in verband met de gedragsproblemen van het pleegkind). Pleegkinderen die zijn overgeplaatst als gevolg van mishandeling of verwaarlozing door de vorige pleegouders zijn uitgesloten van deelname aan het onderzoek en komen dus niet voor in de onderzoeksgroep.

Kenmerken van de relaties tussen het pleegkind en anderen

Het gaat hierbij om de relaties tussen het pleegkind en anderen, zoals de pleegouders en de biologische ouders. Hierbij wordt gekeken naar de vorm van contact met biologische ouders (geen contact, belcontact, bezoek op een neutrale plaats, bij de pleegouders of biologische ouders thuis, of logeren), het aantal contacten dat een kind per maand met biologische ouders heeft en de vorm van contact met biologische broers of zussen (geen broers of zussen, geen contact met broers of zussen, belcontact, bezoek of er woont tenminste één biologische broer of zus in het zelfde pleeggezin). Daarnaast wordt gekeken naar de band tussen het pleegkind en de biologische ouder(s), de vorige pleegouder(s) en de huidige pleegouder(s), zoals ervaren door het pleegkind. Hiervoor wordt gekeken naar de mensen en dieren die het kind heeft neergezet in het relatiediagram en de afstand tussen het kind en de ander. De kwaliteit van de band tussen de biologische ouder(s), de vorige pleegouder(s) en de huidige pleegouder(s) en het pleegkind wordt bepaald door de plaats die zij innemen in het relatiediagram (de binnencirkel, de middencirkel, de buitencirkel of niet aanwezig in het diagram).

Analyse

Bij de verwerking van de statistische gegevens wordt gebruik gemaakt van SPSS. Voor het vergelijken van de door pleegkinderen gebruikte strategieën onderling (deelvraag 1) wordt gebruik van een Chi-Squares analyse, daar het hierbij gaat om nominale variabelen. Voor het vergelijken van uitslagen van de CBCL lijsten met de

door pleegkinderen gebruikte strategieën wordt gebruik gemaakt van een t-test (bij dichotome wenstrategie variabelen en emotieregulatiestrategie variabelen) en lineaire regressie (bij ordinale emotieregulatiestrategie variabelen). Bij de vergelijking van de achtergrondkenmerken met de strategieën die pleegkinderen gebruiken en de uitslagen van de CBCL lijsten wordt gebruik gemaakt van een bivariate correlatie analyse.

Gezien het kleine aantal proefpersonen worden verbanden die significant zijn op zowel $\alpha=.05$ als op $\alpha=.1$ niveau weergegeven.

Resultaten

Strategieën van pleegkinderen tijdens het wennen

Welke strategieën gebruiken pleegkinderen in de omgang met pleegouders tijdens het wennen in hun nieuwe pleeggezin en wat zijn de emoties, belangen en overwegingen die hieraan ten grondslag liggen?

Wenstrategieën

Bij het huidige interview werden de volgende wenstrategieën gevonden:

1. Inzicht in de situatie verkrijgen
2. Positief contact en nabijheid zoeken
3. Eigenheid en zelfbeschikking verkrijgen of behouden
4. Terugtrekken uit de sociale situatie
5. Externe bronnen van veerkracht verwerven

Hierna worden deze afzonderlijk besproken.

Inzicht in de situatie krijgen

Vijftien pleegkinderen noemden strategieën om inzicht in de situatie te krijgen. Het ging hierbij om kinderen die vertelden veel vragen te hebben gesteld, zoals S., een meisje van 13:

Onderzoeker (O.): Waar moest je allemaal aan wennen?

S.: Waar de borden enzo lagen enzo, en, ehm, hoe ze hier praten dus wat voor woorden ze hier gebruikten enzo. En de regels en dingen die we hier moesten doen enzo...

O.: Hoe deed je dat?

S.: Eh, ik vroeg elke keer wel heel veel van hoe ik het moest doen enzo want stel dat ik het weer fout deed ofzo, en... Niet dat dat erg is ofzo, maar je wilt het toch voor de eerste keer wel even goed doen en daar holpen ze wel goed mee laat ik maar zeggen.

Naast het stellen van vragen gingen kinderen zelf het huis en de buurt onderzoeken, of komen achter de regels en gebruiken in het pleeggezin door dingen te proberen en te wachten tot zij gecorrigeerd worden. Een voorbeeld hiervan is A., een jongen van 12:

A.: Ehm, gewoon hetzelfde doen als wat je gewoon toen je in dat pleeggezin kwam, gewoon hetzelfde doen als bij dat pleeggezin. Gewoon dingen uitproberen. En als ze zeggen dat je dat niet mag doen, ja, dan moet je dat niet doen. Dan kan je wat anders gaan doen.

Positief contact en nabijheid zoeken

Tijdens het onderzoek noemden zeventien kinderen strategieën om positief contact en nabijheid te zoeken bij de pleegouder en negatief contact te voorkomen. De dingen die zij noemden liepen sterk uit een, maar hadden er allemaal mee te maken dat zij niets negatiefs van zichzelf lieten zien, of dat zij probeerden extra positief uit de hoek te komen. Dit wordt zeer mooi verwoord I., een meisje van 10 jaar:

I.: Nou, eerst hadden we nog geen regels want toen, eh, durfde ik nog niet boos te worden op ze omdat je dan, als je boos wordt krijg je straf dus dat durfde ik nog niet te doen.

I., net als veel andere kinderen, geeft aan dat zij om te wennen negatieve emoties absoluut niet gaat zien. Veel kinderen vertellen ook dat ze geprobeerd hebben zo goed mogelijk de regels te volgen of hun pleegouder extra te helpen in het huishouden. Sommige kinderen vertellen dat het hen heel erg helpt om lichamelijk contact te zoeken met hun pleegouder. Ze zitten graag op schoot of willen knuffelen.

Eigenheid en zelfbeschikking verkrijgen of behouden

Tien kinderen noemden tijdens het interview dat het belangrijk is om “gewoon jezelf te zijn”. Ook is het voor hen belangrijk om eigen keuzes te maken of dingen te hebben die alleen van jou zijn. Zo noemden kinderen dat zij het fijn vonden dat zij een eigen kamer hadden en die zelf in mochten richten, en dat het voor hen belangrijk was om foto's of spullen van vroeger te hebben. S. bijvoorbeeld, een jongen van 8:

O.: Zijn er ook dingen aan het huis die je heel fijn vindt, aan het nieuwe huis?

S.: Aan mn kamertje!

O.: Je vindt je kamer heel fijn?

S.: Ja.

O.: Ok. Vertel eens wat over je kamer dan.

S.: Hij is al geschilderd.

O.: Ja. Mocht je zelf de kleur kiezen?

S.: Ja, blauw.

O.: Je hebt blauw gekozen?

S.: Ja.

Terugtrekken

Achttien kinderen vertelden dat het hen hielp om te wennen als zij zich even terug konden trekken. Ze deden zich door naar hun eigen kamer te gaan, door iets te gaan doen of door even met een dierbare knuffel of foto alleen te gaan zitten. X., een meisje van 11 jaar, vertelt bijvoorbeeld het volgende:

O.: Wat kan ze doen om te winnen?

X.: Ja dat ze spullen moet meenemen waar ze zich veilig door voelt zoals ik het dekentje en het kussentje heb of een knuffel of wat dan ook, iets dat je kunt vasthouden. Als je dan bang bent dan pak je dat. Of foto's van wie je veel houdt, je moeder bijvoorbeeld.

En S., een jongen van 8 vertelt dat hij om te winnen trampoline gaat springen, want dan voelt hij zich fijn:

O.: Je wordt alleen blij van trampoline springen?

S.: Ja.

O.: Maar zou je dat dan ook de hele dag doen, trampoline springen?

S.: Bijna de hele dag.

Externe bronnen van veerkracht zoeken

Elf kinderen vertelden tijdens het interview over externe bronnen van veerkracht. Zij zochten steunfiguren buiten het pleeggezin. Dat konden bijvoorbeeld vrienden in de buurt zijn, de mensen om hen heen of via een club of vereniging, maar opvallend vaak (n=5) noemden kinderen ook dieren. Dit sluit aan bij het feit dat van de 26 kinderen, 19 in het relatiediagram een dier neer zetten. A., een meisje van 9, vertelt bijvoorbeeld:

O.: Ok, maar wat deed je dan om je op je gemak te voelen, wat deed je voor jezelf om te winnen hier?

A.: Ja, even met Nick spelen, Nick kennen.

O.: En wie is Nick?

A.: Nicky, dat Nelix en die, er zijn 2 katten en we hebben ook nog 3 kippen.

O.: Ok, en de katten, hoe heten die zei je?

A.: Nicky en Nelix. Nelix is, Nelix is een beetje wit met, ja, oranje en Nicky is wit met zwart.

O.: Ok, dus die, daar ging je in het begin wel mee spelen...

A.: Ja!

Tabel 1

Aantal categorieën van wenstrategieën dat per kind werd genoemd.

	1	2	3	4	5	Totaal
Frequentie	n=1	n=9	n=11	n=2	n=3	n=26

Onderlinge relatie tussen strategieën

Veel kinderen noemen meer dan één wenstrategie (zie tabel 1). Hoewel sommige wenstrategieën vaker samen werden genoemd dan anderen (zie tabel 2),

waren geen van de wenstrategieën significant aan elkaar gerelateerd. Het vaakst noemden kinderen wenstrategieën om zich terug te trekken uit de sociale situatie.

Tabel 2

Aantal pleegkinderen dat beide wenstrategieën noemt (n=26)

	1.	2.	3.	4.	5.	Totaal
1. Inzicht in de situatie	-	n=11	n=5	n=11	n=7	n=15
2. Positief contact en nabijheid		-	n=6	n=12	n=7	n=17
3. Eigenheid en zelfbeschikking			-	n=7	n=5	n=10
4. Terugtrekken				-	n=8	n=18
5. Externe bronnen van veerkracht					-	N=11
Totaal						-

Emotieregulatie strategieën

Naast strategieën om te wennen aan de nieuwe situatie in het pleeggezin noemden pleegkinderen ook strategieën om om te gaan met de heftige emoties die zij voelden in de eerste maand na de overplaatsing en ten tijde van het interview. Hierbij werd gevraagd naar de emoties die zij voelden in de maand na de overplaatsing en hoe zij hier mee omgingen (t1, retrospectief) en naar de emoties die zij ten tijde van het interview wel eens voelden, en hoe zij daar mee omgingen (t2, nu). Het dient hierbij gezegd te worden dat er grote verschillen waren tussen de verschillende pleegkinderen in hoe lang zij al in het pleeggezin zaten. ‘t2’ kon dus variëren van 2 maanden tot 18 maanden na de overplaatsing.

1. Alle negatieve emoties worden ontkend (relationeel doel onbekend)
2. Er wordt tenminste één negatieve emotie erkend, maar het kind wil geen enkele negatieve emotie uiten (relationeel doel: zichzelf beschermen)
3. Er wordt tenminste één negatieve emotie erkend en geuit (relationeel doel: wil opleggen en tot wederzijds begrip komen, mogelijk daarnaast ook strategieën om zichzelf te beschermen)

Negatieve emoties ontkennen

Opvallend tijdens het onderzoek was, dat er een groep pleegkinderen was die stellig ontkende enige negatieve emotie voelen. Zij gaven zelf aan dat ze alleen maar

blij waren. Gezegd zou kunnen worden dat zij hun negatieve emoties zelfs voor zichzelf verbergen. Een voorbeeld hiervan is J., een jongen van 8 die 2 maanden in zijn nieuwe pleeggezin woont:

O.: Ben jij wel eens boos?

J.: Nee. Ik ben nog nooit hier boos geweest.

O.: Hier nog nooit boos geweest, en bij je vorige pleeggezin, was je daar wel eens boos?

J.: Nee.

O.: En bij je vader en moeder, was je daar wel eens boos?

J.: Ja, maar ik weet waarom.

O.: Ok, maar daar werd je dus wel eens boos, maar hier ben je nog nooit boos geweest?

J.: Nee.

O.: Het is altijd leuk?

J.: Ja.

O.: Ok, nou, want ik word wel eens boos hoor, als ik thuis ben, of bijvoorbeeld als degene waarmee ik woon iets kwijt heeft gemaakt van mij en ik kan het nergens meer vinden, dan zeg ik: he, verdikkeme, waarom heb je het nou weer kwijt gemaakt – boos. Dan ben ik het kwijt terwijl ik het niet eens heb kwijt gemaakt.

J.: Ja.

O.: Word je wel eens boos op school dan?

J.: Nee.

O.: Ook niet?

J.: Nee.

O.: En bij je, op je vorige school?

J.: Nee.

Of Y., een jongen van 9 die 6 maanden in zijn pleeggezin zit:

O.: Voel je je nu wel eens verdrietig?

Y.: Nee.

O.: In het pleeggezin?

Y.: Nee.

O.: Ben je helemaal nooit verdrietig in het pleeggezin?

Y.: Nee.

O.: Zijn er dingen die jou verdrietig maken?

Y.: Nee.

O.: Helemaal niets. Oke.

Kinderen in dit profiel zeggen geen enkele negatieve emotie te voelen. Tijdens de eerste maand na de overplaatsing zeggen ze zich alleen blij en/of trots te voelen. (n=6) Ten tijde van het interview geven ze aan zich nooit boos, verdrietig of bang te voelen (n=10). Kinderen die van tenminste één negatieve emotie toegeven dat zij deze voelen, worden niet in dit profiel opgenomen (zie tabel 3).

Negatieve emoties verbergen; zichzelf redden

Kinderen in dit profiel zijn zich wel bewust van hun negatieve emoties, of in ieder geval één of enkele van hun negatieve emoties, maar willen deze gevoelens niet laten merken. Soms lukt dit niet, en laten ze het toch merken, zoals G., een meisje van 12 die 10 maanden in haar pleeggezin woont:

O.: En je was verdrietig, en had je laten merken dat je verdrietig was?

G.: Ja.

O.: En aan wie had je het laten merken?

G.: Ik denk A. (pleegouder).

O.: Oke, wilde je het ook laten merken?

G.: Eerlijk gezegd niet.

O.: Nee? En hoe komt dat dan dat...

G.: Nee, maar je wil natuurlijk niet laten merken dat je verdrietig bent, maar soms barstte ik wel in huilen uit, maar nu bijna niet meer, nu ben ik het wel gewend zeg maar.

Kinderen zoals G., die hun gevoel het liefst zouden willen verbergen, horen ook in dit profiel thuis. Kinderen in dit profiel verbergen al hun emoties. Tijdens de eerste maand na de overplaatsing ($n=10$) en/of ten tijde van het interview ($n=6$) wilden zij hun emoties niet aan anderen laten zien (zie tabel 3). Kinderen deden dit in alle gevallen met het doel zichzelf te redden.

Kinderen die handelen met het doel zichzelf te redden, uiten hun emoties over het algemeen niet. Zij houden deze voor zich en handelen uit het belang om de relatie tussen zichzelf en een ander of het eigen zelfbeeld te redden. Pleegkinderen vertellen over een groot aantal manieren waarop ze proberen te voorkomen dat hun emoties hen in gevaar brengen. Zij proberen die kosten wat kost op te lossen op een manier waarop zij die niet aan andere mensen laten zien. K., een meisje van 11 dat 9 maanden in haar pleeggezin woonde, vertelde hoe zij dat doet:

O.: En die foto's?

K.: Ja die had ik boven mijn bed op een plankje. Dan deed ik het lampje aan, pakte ik een foto en dan ging ik eraan denken.

O.: Wanneer deed je dat dan?

K.: Als ik verdrietig was.

O.: Hoe kwam dat dan dat je verdrietig was?

K.: Weet ik niet, dan was ik op mijn kamer en dan ging ik er ineens aan denken

Andere kinderen proberen er gewoon niet aan te denken, ten zichzelf te praten om zich op te beuren, iets te gaan doen om zich af te leiden, hun eigen kamer

opzoeken om alleen te zijn, of door datgene wat de negatieve emotie oproept te ontwijken.

Vierentwintig van de zesentwintig kinderen noemde tijdens de vragen over de eerste maand na de overplaatsing strategieën om zichzelf te redden (t1, n=26). Dit gebeurde bij de emoties boos, bang, verdrietig en in de war. Tijdens de vragen over de situatie nu, noemden twintig kinderen strategieën om zichzelf te redden (t2, n=22) (Zie tabel 4).

Negatieve emoties uiten; wederzijds begrip en wil opleggen

Kinderen in dit profiel vertellen tenminste één negatieve emotie gewild te uiten naar de pleegouder. Dit kan zijn door boos, verdrietig of bang te reageren waar de pleegouders bij zijn, of door de pleegouders hier later over te vertellen. Het belang waartoe deze worden geuit (wil opleggen of wederzijds begrip nastreven) wordt bij deze overweging niet meegenomen. Zo past K., een meisje van 11, die 9 maanden in haar pleeggezin zit in dit profiel;

O: En wat doe je als je boos bent?

K.: Dan ga ik heel hard met de deuren slaan en ga ik stampend de trap op en op mijn kamer zitten.

Maar S., een meisje van 13 die 18 maanden in haar pleeggezin zit, ook:

O.: Hoe laat je dat merken?

S.: Ja, dan zoek ik gewoon een moment om er over te praten enzo.

O.: Oke, met W. (Pleegouder) en M. (Pleegouder)? Of met iemand anders?

S.: Ja, ik heb wel gesprekken met alleen W. (Pleegouder) want M. (Pleegouder) die is ook druk bezig enzo dus...Vooral met W. (Pleegouder).

Beide kinderen uiten hun emoties om een andere manier, maar omdat zij er beide bewust voor kiezen om hun emoties te uiten, passen zij in het zelfde profiel. Deze kinderen vertellen dat zij in eerste maand na de overplaatsing (n=10) en/of ten tijde van het interview (n=15) hun emoties aan hun pleegouders tonen (zie tabel 3). Kinderen in dit profiel noemen vaak naast strategieën om hun emoties te uiten, ook strategieën om zichzelf te redden en dus hun emoties te verbergen.

Wanneer gekozen wordt voor de strategie 'Wil opleggen' handelt het kind met als expliciet doel om de ander (in veel gevallen de pleegouder) te laten doen wat het kind wil. Zo vertelt R., een jongen van 10 die nu 8 maanden in zijn pleeggezin woont over wat hij nu doet als hij boos wordt;

R.: Ik zou boos worden, heel boos.

O.: Je zou boos worden en wat doe je dan?

R.: Meestal moet je me dan eigenlijk wel met rust laten.

O.: Ja want..

R.: Ja dan kan ik gewoon meppen.

R. wordt boos en om er voor te zorgen dat mensen hem met rust laten, gaat hij slaan. Dit is een voorbeeld van je wil opleggen aan de ander. Het kan bijvoorbeeld ook dat kinderen hun verdriet laten zien om iemand te dwingen hen te helpen of net zo lang aandringen bij een ander tot zij het kind ergens bij helpen.

In het onderzoek vertelden twee kinderen dat zij tijdens de eerste maand probeerden hun wil op te leggen aan de ander (t1, n=26). Opvallend is dat het in beide gevallen om de emotie verdriet gaat. Om mensen te dwingen om hun met rust te laten, werden beide kinderen boos. M. bijvoorbeeld, een meisje van 7 die 4 maanden bij haar pleegmoeder woonde:

O.: En als je heel verdrietig werd, wat deed je dan?

M.: Als ik heel verdrietig wordt dan wordt ik heel, kei boos! Dan gaan ze weg.

Zeven kinderen zeiden dat zij ten tijde van het interview wel eens probeerden hun wil op te leggen aan de ander (t2, n=22). Het ging hier in alle gevallen om de emotie 'boos'. Kinderen gebruikten fysiek geweld, zoals R., scholden of deden stiekem toch iets dat niet mocht (zie tabel 4).

Kinderen die kozen voor strategieën om tot wederzijds begrip te komen handelen met het belang om de ander (in dit geval de pleegouder) duidelijk te maken hoe zij zich voelen en hopen vaak op deze manier hulp te krijgen van hun pleegouders. Kinderen doen dit door hun emoties te uiten waar de pleegouder bij is (bijvoorbeeld in huilen uit te barsten), door de pleegouder naderhand over hun emoties te vertellen of door direct troost of steun te zoeken bij de pleegouder. S. bijvoorbeeld, een meisje van 13 dat 18 maanden in haar pleeggezin woont, vertelt dat ze, als ze boos wordt, probeert om rustig te blijven om de volgende reden:

O.: Wat wil je daarmee bereiken?

S.: Om dat te laten merken? Of om het niet te laten merken... Ja, niet zo veel eigenlijk. Ik wil gewoon laten merken dat, ja, dat het ook anders kan laat maar zeggen, dan alleen maar zulke dingen zeggen of doen.

O.: En dan laat je het niet merken, omdat je het gewoon op een andere manier wilt doen?

S.: Ja, eigenlijk wel.

S. laat haar gevoel dus juist niet zien omdat we wil laten zien dat het ook zo kan. De meeste kinderen die handelen vanuit het belang ‘wederzijds begrip’ vertellen over hun emoties. Maar in een paar gevallen zeggen ze de emoties zelf te tonen. Soms vragen zij hun pleegouders hen te helpen. A., een meisje van 9 dat 4 maanden in haar nieuwe pleeggezin woont, verteld het volgende:

O.: Dus als er iets gebeurt wat je dan niet leuk vindt, dan moet je dat gewoon tegen de pleegmoeder zeggen?

A.: Ja.

O.: Wat wil ze dan dat er gebeurt, als ze dat tegen de pleegmoeder zegt?

A.: Nou, dan kan de ruzie opgelost worden door m'n pleegmoeder. En ze kunnen ophouden dan, en...

O.: Ze kunnen dat beter niet zelf proberen te doen?

A.: Wat?

O.: De ruzie oplossen, ze kan beter haar pleegmoeder erbij halen?

A.: Ja. Want anders als je het zelf oplost, dan ga je nog, dan kan er een ruzie ontstaan en dan wil ze niet meer met je praten ofzo, of...

Elf kinderen vertelden hoe zij in de eerste maand na de overplaatsing met hun emoties om gingen door tot wederzijds begrip te komen (t1, n=26). Het gaat hierbij om de emoties bang, in de war, zich schamen, verdriet en boos. Tien kinderen vertelden hoe zij en tijde van het interview omgingen met verdriet, boosheid en angst door tot wederzijds begrip te komen met de ander (t2, n=22) (Zie tabel 4).

Onderlinge relatie emotieregulatiestrategieën

Het kwam tijdens het onderzoek vaak voor dat kinderen verschillende emoties wel of juist niet tonen, of de ene emotie wel, en de andere emotie niet erkennen. Ook kwam naar voren dat kinderen zelf aangaven verschillend om te gaan met emoties in de maand na de overplaatsing, dan ten tijde van het onderzoek. Op basis hiervan zijn kinderen tweemaal in een profiel van emotieregulatie geplaatst (voor t1 en t2). Opvallend hierbij is, dat maar één kind zijn emoties meer is gaan verbergen (van verbergen naar ontkennen). Het gaat hierbij om een jongen waarbij de plaatsing op het punt stond beëindigd te worden omdat het erg slecht ging. Alle andere kinderen bleven hun emoties op dezelfde manier reguleren (n=11), gingen één profiel omhoog (n=6) of gingen twee profielen omhoog (n=4). De strategie voor emotieregulatie die het kind gedurende de eerste maand na de overplaatsing gebruikte was geen goede

voorspeller voor de strategie die het kind gebruikte tijdens het interview. ($n=22$, $\chi^2=6.139$, $df=1$, $p=.185$).

Tabel 3

Aantal pleegkinderen dat in de maand na de overplaatsing (t1) en/of ten tijde van het interview (t2) negatieve emoties ontkent, verbergt of uit.

		t2			
		Ontkennen	Verbergen	Uiten	Totaal
t1	Ontkennen	$n=0$	$n=2$	$n=4$	$n=6$
	Verbergen	$n=1$	$n=4$	$n=4$	$n=9$
	Uiten	$n=0$	$n=0$	$n=7$	$n=7$
	Totaal	$n=1$	$n=6$	$n=15$	$n=22$

De doelen van de strategieën die pleegkinderen noemden verschilden veelal van emotie tot emotie, zoals ook in het onderzoek van Okma-Rayzner (2006). Toch is er een trend aanwezig: Kinderen die vertelden tijdens de eerste maand na de overplaatsing gebruik te maken van strategieën om tot wederzijds begrip te komen, noemden ten tijde van het interview vaak ook strategieën met dit doel ($n=22$, $\chi^2=6.712$, $df=1$, $p=.01$). Hiernaast noemden pleegkinderen die vertelden ten tijde van het interview strategieën te gebruiken om zichzelf te beschermen, minder vaak strategieën om hun wil op te leggen tijdens de eerste maanden ($n=22$, $\chi^2=10.476$, $df=1$, $p=.001$) en ten tijde van het interview ($n=22$, $\chi^2=4.714$, $df=1$, $p=.03$).

Tabel 4

Aantal pleegkinderen een strategie heeft genoemd bij de vragen over de eerste maand na de overplaatsing (t1) en de huidige situatie (t2).

	t1	t2
Wil opleggen	$n=2$	$n=7$
Wederzijds begrip	$n=11$	$n=10$
Zichzelf redden	$n=24$	$n=20$

Relatie tussen wenstrategieën en emotieregulatiestrategieën

Aangenomen kan worden dat de strategieën die kinderen gebruiken, voortkomen uit dezelfde cognitief affectieve structuren. Om deze reden is te verwachten dat er verbanden zijn tussen de wenstrategieën die kinderen gebruiken, en de strategieën die zij gebruiken om emoties te reguleren (emotieregulatie naar belang; zie tabel 5, emotieregulatie naar handelen; zie tabel 6).

Opvallend is dat de wenstrategieën niet gerelateerd zijn aan de emotieregulatie strategieën gedurende de eerste maand na de overplaatsing wanneer deze geordend worden naar relationeel doel, maar dat kinderen die gedurende de eerste maand hun emoties minder verbergen, vaker strategieën noemen om inzicht in de situatie te krijgen en de relatie met de pleegouder te bevorderen. Wanneer echter gekeken wordt naar de strategieën ten tijde van het interview, valt op dat juist de indeling naar relationeel doel veel voorspellende waarde heeft; Kinderen die hun emoties reguleren met het belang om tot wederzijds begrip te komen, noemen vaker strategieën om inzicht te krijgen in de situatie, strategieën om de relatie te bevorderen en strategieën om eigenheid en zelfbeschikking te verkrijgen of te behouden. Kinderen die hun emoties reguleren vanuit het belang om de ander hun wil op te leggen, benoemen wenstrategieën om zich terug te trekken. Daarnaast is het zo dat pleegkinderen die hun emoties minder verborgen, vaker strategieën noemden om hun eigenheid en zelfbeschikking te behouden.

Tabel 5

Onderlinge verbanden tussen wenstrategieën en emotieregulatie strategieën naar relationeel doel.

		Inzicht	Relatie	Eigenheid	Terugtrekken	Veerkracht
t1 wil opleggen	χ^2	1.589	.227	1.354	.376	.053
	<i>n</i>	26	26	26	26	26
t1 wederzijds begrip	χ^2	1.766	.454	2.084	.109	.276
	<i>n</i>	26	26	26	26	26
t1 zelf beschermen	χ^2	.454	.010	.208	.042	.099
	<i>n</i>	26	26	26	26	26
t2 wil opleggen	χ^2	.646	.187	.577	4.791**	.566
	<i>n</i>	22	22	22	22	22
t2 wederzijds begrip	χ^2	3.316*	5.507**	2.794*	.566	1.766
	<i>n</i>	22	22	22	22	22
t2 zelf beschermen	χ^2	1.523	.177	.335	1.027	2.640
	<i>n</i>	22	22	22	22	22

*Significant op $p=.1$ niveau

**Significant op $p=.05$ niveau

Tabel 6

Onderlinge verbanden tussen wenstrategieën en de mate waarin het kind negatieve emoties verbergt.

		Inzicht	Relatie	Eigenheid	Terugtrekken	Veerkracht
t1 mate waarin negatieve emoties worden verborgen	χ^2	5.379*	4.645*	.932	1.589	3.740
	<i>n</i>	26	26	26	26	26
t2 mate waarin negatieve emoties worden verborgen	χ^2	2.006	.1833	4.791*	1.564	1.564
	<i>n</i>	22	26	22	22	22

*Significant op $p=.1$ niveau

**Significant op $p=.05$ niveau

Functioneren in het pleeggezin

Hoe beïnvloeden de strategieën die pleegkinderen in de omgang met pleegouders gebruiken om te wennen in hun nieuwe pleeggezin het functioneren in het pleeggezin?

Het functioneren in het pleeggezin is onderzocht met behulp van de Child Behavior Checklist, ingevuld door de pleegouders. De CBCL scores voor de schalen internaliserende problematiek en externaliserende problematiek zijn percentielscores. Bij de schaal totale problematiek wordt gebruik gemaakt van t-scores. De pleegkinderen worden vergeleken met een populatie van het zelfde geslacht. Kinderen jonger dan 12 jaar worden vergeleken met kinderen van 6 tot 12 jaar, kinderen van 12 en 13 jaar worden vergeleken met kinderen van 12 tot 18 jaar.

Gevonden werd dat alleen de wenstrategie ‘Eigenheid en zelfbeschikking behouden’ verband houdt met het gedrag van kinderen zoals geobserveerd door de pleegouder. Kinderen die strategieën noemen om eigenheid en zelfbeschikking te verkrijgen of te behouden lieten meer externaliserend gedrag zien (zie tabel 7).

Tabel 7

Verband tussen probleemgedrag zoals gezien door de pleegouder en wenstrategieën.

		Inzicht	Relatie	Eigenheid	Terugtrekken	Veerkracht
Internaliserende schaal CBCL	<i>t</i>	.394	.339	.757	-.412	.505
	<i>n</i>	19	19	19	19	19
Externaliserende schaal CBCL	<i>t</i>	.516	-.376	2.238**	-1.030	-.326
	<i>n</i>	19	19	19	19	19
Totale schaal CBCL	<i>t</i>	.774	.418	1.722	-.567	.242
	<i>n</i>	19	19	19	19	19

*Significant op $p=.1$ niveau

**Significant op $p=.05$ niveau

Bij pleegkinderen die tijdens de eerste maand na de overplaatsing gebruik maakten van strategieën om hun wil op te leggen, werd door de pleegouder meer

internaliserend probleemgedrag gezien. Dit is begrijpelijk wanneer men beseft dat het in alle gevallen gaat om kinderen die hun verdriet uitten door boos te worden. Pleegouders zien minder internaliserend probleemgedrag en minder probleemgedrag over het algemeen gesproken bij kinderen die vertellen dat zij ten tijde van het onderzoek van het onderzoek strategieën gebruiken om zichzelf te beschermen (zie tabel 8).

Tabel 8

Verbanden tussen het probleemgedrag zoals gezien door de pleegouder en wenstrategieën ingedeeld naar relationeel doel een maand na de overplaatsing (t1) en ten tijde van het interview (t2).

		t1 wil opleggen	t1 wederzijds begrip	t1 zelf beschermen	t2 wil opleggen	t2 wederzijds begrip	t2 zelf beschermen
Internaliserende schaal CBCL	<i>t</i>	2.199*	-1.217	-.031	.819	-.090	-4.655**
	<i>n</i>	19	19	19	16	16	16
Externaliserende schaal CBCL	<i>t</i>	.234	-.518	-.246	.381	.149	-.990
	<i>n</i>	19	19	19	16	16	16
Totale schaal CBCL	<i>t</i>	.372	-.645	-.603	.478	.245	-2.616**
	<i>n</i>	19	19	19	16	16	16

*Significant op $p=.1$ niveau

**Significant op $p=.05$ niveau

Er is geen verband gevonden tussen de mate waarin kinderen aangeven hun emoties te verbergen en het probleemgedrag zoals gezien door de pleegouder. Dit is opvallend, daar verwacht mag worden dat pleegouders van kinderen die aangeven hun probleemgedrag niet te laten zien, minder externaliserende problematiek zien (zie tabel 9).

Tabel 9

Verbanden tussen probleemgedrag en de mate waarin negatieve emoties verborgen worden in maand na de overplaatsing (t1) en ten tijde van het interview (t2).

		t1 negatieve emoties verbergen	t2 negatieve emoties verbergen
Internaliserende schaal CBCL	<i>r</i>	.040	-.131
	<i>n</i>	19	16
Externaliserende schaal CBCL	<i>r</i>	.212	-.174
	<i>n</i>	19	16
Totale schaal CBCL	<i>r</i>	.178	-.116
	<i>n</i>	19	16

*Significant op $p=.1$ niveau

**Significant op $p=.05$ niveau

Achtergrondkenmerken

Welke achtergrondkenmerken zijn gerelateerd aan de strategieën die pleegkinderen in de omgang met pleegouders gebruiken om te wennen in hun nieuwe pleeggezin?

Kenmerken van het pleegkind

Met betrekking tot leeftijd werd gevonden dat oudere kinderen vaker wenstrategieën noemden om eigenheid en zelfbeschikking te verkrijgen of te behouden ($n=26$, $r=.367$, $p=.1$), ten tijde van het interview vaker emotieregulatiestrategieën noemden om hun wil op te leggen ($n=22$, $r=.373$, $p=.1$), ten tijde van het interview hun emoties minder verborgen voor anderen ($n=22$, $r=.607$, $p=.05$) en minder externaliserend probleemgedrag lieten zien aan de pleegouder ($n=19$, $r=-.393$, $p=.1$).

Met betrekking tot geslacht werd gevonden dat meisjes vaker wenstrategieën noemden om eigenheid en zelfbeschikking te verkrijgen of te behouden ($n=26$, $r=-.409$, $p=.05$) en over het algemeen minder probleemgedrag lieten zien aan de pleegouder ($n=19$, $r=.507$, $p=.05$).

Met betrekking tot de leeftijd van de uithuisplaatsing werd gevonden dat kinderen die ouder waren toen zij uit huis werden geplaatst vaker wenstrategieën noemden om eigenheid en zelfbeschikking te verkrijgen of te behouden ($n=25$, $r=.458$, $p=.05$), minder internaliserende problematiek lieten zien aan de pleegouder ($n=19$, $r=-.566$, $p=.05$) en over het algemeen minder probleemgedrag liet zien aan de pleegouder ($n=19$, $r=-.566$, $p=.05$).

Er werden geen verbanden gevonden tussen de reden van de uithuisplaatsing en de strategieën die pleegkinderen gebruikten of het probleemgedrag dat zij lieten zien.

Met betrekking tot het aantal leefomgevingen waar het kind heeft gewoond werd gevonden dat kinderen die in meer verschillende leefomgevingen hadden gewoond minder strategieën gebruikten om externe bronnen van veerkracht te vinden ($n=26$, $r=-.421$, $p=.05$) en dat zij minder externaliserend probleemgedrag lieten zien aan hun pleegouders ($n=19$, $r=-.433$, $p=.1$).

Kenmerken van de overplaatsing

Met betrekking tot de reden van de overplaatsing werd gevonden dat kinderen die ongepland werden overgeplaatst (als gevolg van problemen bij de pleegouder of problemen in de relatie tussen pleegouder en pleegkind) minder wenstrategieën noemden om inzicht te krijgen in de situatie ($n=26$, $r=-.370$, $p=.1$), minder strategieën noemden om de relatie met de pleegouder te bevorderen ($n=26$, $r=-.431$, $p=.05$) en minder strategieën noemden om zich terug te trekken uit sociale situaties ($n=26$, $r=-.352$, $p=.1$).

Met betrekking tot de duur van de kennismakingsperiode tussen pleegouder en pleegkind werd gevonden dat kinderen die voor de overplaatsing hun pleegouders vaker hadden ontmoet minder strategieën noemden om zichzelf terug te trekken uit sociale situaties ($n=26$, $r=-.346$, $p=.1$) en minder internaliserende problematiek lieten zien aan hun pleegouders ($n=19$, $r=-.447$, $p=.1$).

Met betrekking tot het aantal maanden dat het kind in het pleeggezin woonde ten tijde van het interview werd gevonden dat kinderen die langer in hun pleeggezin woonden vaker wenstrategieën noemden om eigenheid en zelfbeschikking te verkrijgen ($n=26$, $r=.433$, $p=.05$) en hun negatieve emoties minder verborgen ($n=22$, $r=.470$, $p=.05$).

Met betrekking tot de mate waarin kinderen de overplaatsredenen begrepen werd gevonden dat kinderen die aangaven de redenen voor de overplaatsing te begrijpen vaker emotieregulatiestrategieën noemden om ten tijde van het interview tot wederzijds begrip te komen met de ander ($n=20$, $r=.436$, $p=.1$) en minder internaliserende problematiek lieten zien aan de pleegouder ($n=18$, $r=-.477$, $p=.05$).

Kenmerken van de relaties tussen het pleegkind en anderen

Met betrekking tot de intensiteit van het contact met de biologische ouders werden geen verbanden gevonden met de strategieën die kinderen noemden of het probleemgedrag dat zij aan hun pleegouders lieten zien.

Met betrekking tot het aantal keer per maand dat het pleegkinderen contact hadden met hun biologische ouders werd gevonden dat kinderen die vaker contact hadden met hun biologische ouders minder strategieën noemden om zich terug te trekken uit de sociale situatie ($n=26$, $r=-.382$, $p=.1$) en minder strategieën noemden om externe bronnen van veerkracht te vinden ($n=26$, $r=-.357$, $p=.1$).

Met betrekking tot de intensiteit van het contact tussen kinderen en hun biologische broertjes en zusjes werd gevonden dat kinderen die intensiever contact hadden vaker emotieregulatiestrategieën noemden om ten tijde van het interview tot wederzijds begrip te komen ($n=22$, $r=.458$, $p=.05$) en minder externaliserende problematiek aan de pleegouder lieten zien ($n=19$, $r=-.395$, $p=.1$).

Met betrekking tot plaats waar kinderen de biologische ouder in het relatiediagram zetten, werd gevonden dat pleegkinderen die aangaven een hechtere relatie met hun biologische ouder te hebben minder vaak emotieregulatiestrategieën noemden om in de eerste maand na de overplaatsing tot wederzijds begrip te komen.

Met betrekking tot de plaats waar kinderen de pleegouder en de vorige pleegouder in het relatiediagram zetten werden geen verbanden gevonden met achtergrondkenmerken.

Voor een volledig overzicht van de correlaties, zie tabel 10.

Tabel 10

Relatie tussen de strategieën die pleegkinderen gebruiken, het probleemgedrag van het pleegkind en achtergrondkenmerken.

	Pleegkind			Overplaatsing						Relatie					
	Leeftijd	Geslacht	Leeftijd uithuisplaatsing	Reden uithuisplaatsing	Aantal leefomgevingen	Reden overplaatsing	Kennismaking	Maanden in pleegezin	Begrip overplaatsing	Contact bioouder vorm	Contact bioouder aantal	Contact bioouder vorm	Relatiediagram bioouder	Relatiediagram pleegouder	Relatiediagram vorige pleegouder
Inzicht	.169	-.031	-.034	.066	.081	-.370*	.105	.165	-.024	.028	.121	.284	.028	.123	.217
<i>n</i>	26	26	25	26	26	26	26	26	23	26	26	26	26	26	26
Relatie	.077	.190	.239	.239	.079	-.431**	.117	.078	-.150	.058	.334	.072	.267	-.007	-.321
<i>n</i>	26	26	25	26	26	26	26	26	23	26	26	26	26	26	26
Eigenheid	.367*	-.409**	.458**	-.101	.151	.068	-.061	.433**	-.211	-.317	-.015	.226	-.145	.312	-.180
<i>n</i>	26	26	25	26	26	26	26	26	23	26	26	26	26	26	26
Terugtrekken	-.112	.310	-.088	-.053	-.042	-.352*	-.346*	-.078	-.285	-.215	-.382*	-.255	-.291	-.046	-.055
<i>n</i>	26	26	25	26	26	26	26	26	23	26	26	26	26	26	26
Veerkracht	.051	-.132	.232	-.282	-.421**	-.136	-.105	-.035	-.042	-.298	-.375*	-.284	.053	-.011	.006
<i>n</i>	26	26	25	26	26	26	26	26	23	26	26	26	26	26	26
t1 wil opleggen	-.175	-.210	-.090	-.277	-.008	-.217	.195	-.310	-.099	.051	.254	-.028	.126	-.240	.127
<i>n</i>	26	26	25	26	26	26	26	26	23	26	26	26	26	26	26
t1 wederzijds begrip	.138	-.132	-.075	.077	-.024	.081	-.203	.213	-.096	-.298	.070	.315	-.350*	.326	.080
<i>n</i>	26	26	25	26	26.079	26	26	26	23	26	26	26	26	26	26
t1 zelf redden	-.242	.190	-.118	.287	.079	.171	.016	-.043	.233	-.036	.103	.072	-.235	.052	-.321
<i>n</i>	26	26	25	26	26	26	26	26	23	26	26	26	26	26	26
t2 wil opleggen	.373*	.092	-.046	-.211	.363	-.194	-.062	.192	.190	.264	.120	.000	-.205	.177	-.074
<i>n</i>	22	22	21	22	22	22	22	22	20	22	22	22	22	22	22
t2 wederzijds begrip	.267	-.121	.242	.000	.132	-.110	.233	.235	.436*	.000	.356	.458**	.310	.302	.046
<i>n</i>	22	22	21	22	22	22	22	22	20	22	22	22	22	22	22
t2 zelf redden	-.235	.239	-.250	.273	-.090	.219	-.202	.021	-.218	.000	.114	.198	-.107	.031	.160
<i>n</i>	22	22	21	22	22	22	26	22	20	22	22	22	22	22	22
t1 negatieve emoties	-.121	-.146	-.009	-.053	-.078	-.104	.073	-.074	.047	-.080	.094	.108	-.016	.014	.088
verbergen	26	26	25	26	26	26	26	26	23	26	26	26	26	26	26
t2 negatieve emoties	.607**	-.348	.097	-.138	.207	.062	.000	.470**	.299	.108	.196	.301	.141	.234	.027
verbergen	22	22	21	22	22	22	22	22	20	22	22	22	22	22	22
Internaliserender	-.074	.374	-.566**	.125	-.068	.116	-.447*	-.007	-.477**	.008	-.219	-.349	-.221	.146	.181
schaal CBCL	19	19	19	19	19	19	19	19	18	19	19	19	19	19	19
Externaliserender	-.393*	.339	-.323	-.220	-.433*	-.138	.123	-.279	-.215	-.121	-.237	-.395*	.045	-.027	.297
schaal CBCL	19	19	19	19	19	19	19	19	18	19	19	19	19	19	19
Totale schaal CBCL	-.237	.507**	-.566**	-.129	-.142	.003	-.090	-.243	-.352	-.005	-.248	-.357	-.131	.127	.175
<i>n</i>	19	19	19	19	19	19	19	19	18	19	19	19	19	19	19

*Significant op $p=.1$ niveau

**Significant op $p=.05$ niveau

Discussie

Conclusies

Wanneer pleegkinderen tussen 7 en 13 jaar gevraagd worden hun eigen strategieën te beschrijven, beschrijven zij een groot aantal handelingen en kunnen ook verrassend goed de belangen en overwegingen benoemen die aan deze handelingen ten grondslag liggen. Ze kunnen onderscheid maken tussen de manier waarop ze in de eerste maand na de overplaatsing (2 tot 18 maanden geleden) omgingen met heftige emoties en de manier waarop ze dit nu doen. Dit zijn belangrijke bevindingen voor de wetenschap, waarin het perspectief van kinderen van deze leeftijd vaak als minderwaardig wordt beschouwd en niet wordt onderzocht, zelfs wanneer het gaat om hun eigen denken en handelen (Unrau, 2007).

Welke strategieën gebruiken pleegkinderen in de omgang met pleegouders tijdens het wennen in hun nieuwe pleeggezin en wat zijn de emoties, belangen en overwegingen die hieraan ten grondslag liggen?

In de huidige literatuur wordt voornamelijk het perspectief van pleegouders en professionals op deze vraag beschreven. Op basis hiervan werd verwacht dat kinderen strategieën zouden noemen om inzicht te krijgen in de situatie (Van den Bergh & Weterings, 2010), uit te proberen of de pleegouder betrouwbaar is (Beek & Schofield, 2004; Bastiaensen, 2001), eigenheid en zelfbeschikking over het eigen leven te verkrijgen of te behouden (Unrau, Seita & Putney, 2008) en externe bronnen van veerkracht te verwerven (Rubin, 1997). Uit het huidige onderzoek kwam deels een ander beeld naar voren. Kinderen zelf noemden geen strategieën om de betrouwbaarheid van de pleegouder uit te proberen. Dit wil niet zeggen dat zij deze strategieën niet gebruiken, maar deze strategieën zijn in hun ogen minder belangrijk, zij gebruiken deze strategieën niet bewust of durfden hierover niet te vertellen. Strategieën die de kinderen wel noemden hadden de volgende doelen:

1. Strategieën om inzicht te krijgen in de situatie
2. Strategieën om positief contact en nabijheid met de pleegouder te zoeken
3. Strategieën om eigenheid en zelfbeschikking over het eigen leven te verkrijgen of te behouden
4. Strategieën om zich terug te trekken uit sociale interacties
5. Strategieën om externe bronnen van veerkracht te verkrijgen

Strategieën om de positief contact en nabijheid met de pleegouder te zoeken en zich terug te trekken uit sociale interacties zijn in eerder onderzoek gericht op

wenstrategieën niet naar voren gekomen. Mogelijk kan dit worden verklaard omdat pleegouders deze strategieën niet zien, of niet interpreteren als een manier om te wennen. Het kind dat extra zijn best doet om zijn of haar negatieve eigenschappen te verbergen of extra lief, gehoorzaam of behulpzaam te zijn wordt door pleegouders mogelijk, zeker op een later moment, gezien als nep of te bang om zich volledig te laten zien aan de pleegouder. Hoewel dit mogelijk achterliggende belangen zijn, noemen pleegkinderen deze strategie specifiek als een manier om te wennen aan het nieuwe pleeggezin. Pleegouders en andere volwassenen die de energie die kinderen hierin steken niet erkennen, doen het pleegkind en diens pogingen te wennen aan het nieuwe pleeggezin tekort.

De tweede categorie die in eerder onderzoek niet naar voren is gekomen zijn strategieën om zich terug te trekken uit sociale interacties. Kinderen gaan lezen, televisie kijken, buiten spelen of op de eigen kamer spelen. Ook hiervan kan worden aangenomen dat pleegouders en andere volwassenen dit niet zien als strategieën om te wennen. Ook in dit geval noemen pleegkinderen deze strategieën zeer specifiek als strategieën die hen helpen te wennen aan het pleeggezin. Mogelijk helpt het terugtrekken hen om de nieuwe indrukken te verwerken en een plekje te geven, of om even tot zichzelf te komen en rust te vinden in een wereld waar niets vanzelfsprekend is, waardoor stress gereduceerd wordt.

Opvallend genoeg waren de twee bovengenoemde categorieën de twee categorieën die door pleegkinderen het meest werden genoemd. Daarnaast zijn dit ook de strategieën die het sterkst verband houden met de emotionele beleving van kinderen. Naast strategieën om te wennen aan de nieuwe omgeving, beschreven kinderen ook strategieën om negatieve emoties te reguleren, zowel in de eerste maand na de overplaatsing als ten tijde van het interview. Ook hierbij is gekeken naar het (relationele) doel van de strategieën die zij noemden;

1. De eigen wil opleggen aan de ander
2. Tot wederzijds begrip komen met de ander
3. Zichzelf beschermen

In navolging van Okma-Rayzner (2006; Singer, Doornenbal & Okma, 2004) is ook hier gevonden dat kinderen bij het reguleren van negatieve emoties voornamelijk kozen voor strategieën om zichzelf te beschermen. Zij lieten hun emoties liever niet aan hun pleegouders of anderen zien. Dit bevestigt het idee dat

pleegkinderen cognitief affectieve schema's hebben waarin het uiten van negatieve emoties in het bijzijn van anderen als gevaarlijk wordt gezien.

Zeer opvallend was het verschil tussen de groep kinderen die tijdens de eerste maand na de overplaatsing strategieën gebruikten om hun wil op te leggen aan anderen en de groep die vertelde dit ten tijde van het interview te doen. De eerste groep bestaat enkel uit kinderen die de emotie verdriet omzetten in agressie (verbaal of fysiek) om anderen te dwingen hen met rust te laten. De tweede groep daarentegen, waren kinderen die wanneer zij boos waren of het gevoel hadden benadeeld te worden, agressie of manipulatie gebruiken om toch hun zin te krijgen. Dit duidt op een duidelijke ontwikkeling in de tijd dat de pleegkinderen in hun pleeggezin wonen; Waar pleegkinderen het opleggen van de eigen wil aan een ander in de eerste instantie alleen gebruiken om anderen af te schrikken en in essentie zichzelf te beschermen, leggen kinderen na enkele maanden hun wil ook op aan anderen om hun zin te krijgen en uit boosheid. Dit kan worden gezien als indicatie dat zij zich veiliger voelen in het pleeggezin. Opvallend was dat kinderen in beide groepen minder vaak zeiden ten tijde van het interview strategieën te gebruiken om zichzelf te redden.

Een laatste belangrijke bevinding is dat kinderen die tijdens de eerste maand na de overplaatsing strategieën gebruikten om met de ander tot wederzijds begrip te komen, ten tijde van het interview ook dergelijke strategieën noemen.

Onverwacht was dat er een groep kinderen was die over het de periode na de overplaatsing of de periode ten tijde van het interview zeiden absoluut geen negatieve dingen te voelen. Ze gaven aan zich nooit verdrietig, boos of bang te voelen. Deze kinderen wekten de invloed dat het toelaten van negatieve emoties, zelfs tot de eigen belevingswereld, door deze kinderen als gevaarlijk werd gezien. Op basis hiervan werd een tweede indeling gemaakt;

1. Alle negatieve emoties worden ontkend
2. Er wordt tenminste één negatieve emotie erkend, maar het kind wil geen enkele negatieve emotie laten zien.
3. Er wordt tenminste één negatieve emotie erkend en geuit.

De mate waarin het kind negatieve emoties verborgen houdt wordt gezien als een indicatie van de mate van veiligheid die het kind in het gezin ervaart. Wanneer het kind zich zeer onveilig voelt is zelfs het toelaten van negatieve emoties beangstigend. Wanneer het zich veiliger voelt worden negatieve emoties wel toegelaten, maar durft

het kind deze niet te uiten naar de pleegouder. Wanneer het kind zich veilig genoeg voelt, durft het negatieve emoties ook te uiten naar de pleegouder.

Deze aanname wordt ondersteund door de resultaten, waaruit blijkt dat op één na alle kinderen ten tijde van het interview hun emoties minder of evenveel verborgen als in de maand na het interview. Het enige kind waarbij dit niet het geval was, was een kind waarbij de plaatsing op het punt stond afgebroken te worden in verband met grote problemen in de relatie tussen het pleegkind en de pleegouders. De mate waarin het kind zijn of haar emoties verborg in de maand na de overplaatsing bleek geen goede voorspeller voor de mate waarin hij of zij dit nog deed ten tijde van het interview.

Hoe hangen de strategieën die pleegkinderen in de omgang met pleegouders gebruiken tijdens het wennen in hun nieuwe pleeggezin samen met het functioneren in het pleeggezin?

Allereerst was enkel het noemen van wenstrategieën om eigenheid en zelfbeschikking te krijgen gerelateerd aan gedragsproblemen zoals gezien door de pleegouder. Het gaat hierbij om externaliserende problematiek, iets dat niet verassend is, gezien het feit dat kinderen die zoeken naar eigenheid en zelfbeschikking dit soms doen door zich minder aan de regels te houden of door zich niet mooier voor te doen dan zij zijn.

Hiernaast zagen pleegouders minder internaliserende problematiek bij kinderen die zeiden ten tijde van het interview strategieën te gebruiken om zichzelf te beschermen. Dit zou er op wijzen dat deze kinderen er in slagen hun negatieve emoties te verbergen voor hun pleegouders. Hiernaast is het zo dat pleegouders van kinderen die vertelden in de eerste maand na de overplaatsing hun wil op te leggen aan de ander meer internaliserende problematiek zagen. Het gaat hierbij om kinderen die hun verdriet trachtten te verstoppen door agressief te reageren en anderen te dwingen hen met rust te maken. Pleegouders zien dit dus terecht als internaliserende problematiek.

Welke achtergrondkenmerken zijn gerelateerd aan de strategieën die pleegkinderen in de omgang met pleegouders gebruiken om te wennen in hun nieuwe pleeggezin?

Getracht is om een beeld te vormen van de manier waarop de bovengenoemde strategieën samenhangen met achtergrondkenmerken van het pleegkind, de plaatsing en de relaties van het pleegkind. Het volgende beeld kwam hieruit naar voren:

Pleegkinderen die strategieën noemen om eigenheid en zelfbeschikking te verkrijgen zijn over het algemeen ouder, iets wat niet verwonderlijk is daar bekend is dat oudere kinderen meer autonomie nastreven (Berk, 2006). Zij zijn vaker meisjes en wonen langer in het pleeggezin. Ook dit laatste is niet verwonderlijk; Kinderen die langer in hun huidige pleeggezin wonen voelen zich hier naar alle waarschijnlijkheid veiliger, waardoor het voor hen minder gevaarlijk lijkt om zich minder te conformeren aan het pleeggezin of zich zelfs van het pleeggezin te onderscheiden.

Daarnaast is opvallend dat de reden van de overplaatsing (gepland bij het eindigen van een crisisplaatsing of behandeling, of ongepland bij problemen met de vorige pleegouder of de relatie tussen pleegouder of pleegkind) gerelateerd is aan drie van de wenstrategieën, maar verder nergens aan. Kinderen die ongepland zijn overgeplaatst noemden minder vaak strategieën om inzicht in de situatie te krijgen, positief contact en nabijheid te zoeken met de pleegouder of zich terug te trekken uit de situatie. Ze noemden echter niet significant minder strategieën. Opvallend is, dat het hier gaat om de drie strategieën die direct met het pleeggezin te maken hebben; Wenstrategieën om eigenheid en zelfbeschikking te verkrijgen zijn direct gerelateerd aan het kind zelf en wenstrategieën om externe bronnen van veerkracht te vinden hebben te maken met de situatie buiten het pleeggezin. Mogelijk zijn kinderen die overgeplaatst zijn in verband met problemen met de pleegouder of de relatie tussen pleegouder en pleegkind teleurgesteld omdat in pleeggezinnen en doen zij minder moeite om zich hieraan aan te passen.

Aansluitend is het zo dat kinderen die vaker zijn overgeplaatst minder strategieën noemen om bronnen van veerkracht te vinden. Deze kinderen hebben al meerdere keren het pleeggezin en alle externe bronnen van veerkracht die zij hier hadden gevonden achter moeten laten en doen hierdoor mogelijk minder moeite om nieuwe bronnen te zoeken; zij moeten immers toch weer weg.

Een laatste opvallende bevinding is dat kinderen die hun biologische ouder(s) vaker zien, minder strategieën noemen om zich terug te trekken uit sociale situaties of externe bronnen van veerkracht vinden. De laatste is te verklaren doordat het kind in de biologische ouder al een belangrijke externe bron van veerkracht vindt.

Onduidelijk is echter, waarom zij ook minder strategieën noemen om zich uit de situatie terug te trekken.

De relationele doelen die kinderen noemen bij het omgaan met negatieve emoties in de eerste maand na de overplaatsing zijn niet gerelateerd aan achtergrondkenmerken, op één zeer opvallende uitzondering na; Kinderen die aangaven een betere relatie te hebben met hun biologische ouder(s) noemden minder vaak strategieën om tot wederzijds begrip te komen met hun pleegouders. Mogelijk is dit te verklaren omdat zij hier de noodzaak niet toe zagen; de pleegouder was niet hun belangrijkste bron van steun; dit was hun biologische ouder. Dit verschil verdwijnt echter ten tijde van het interview, een teken dat de relatie tussen pleegouder en pleegkind dusdanig verbeterd is dat kinderen ook begrip, hulp en steun bij hun pleegouders zoeken.

Met betrekking tot de strategieën die kinderen zeggen te gebruiken tijdens het interview kan gezegd worden dat oudere kinderen vaker strategieën noemen om hun wil op te leggen aan anderen. Dit kan begrepen worden wanneer de leeftijd van de doelgroep nader bestudeerd wordt; De oudere kinderen in de doelgroep, tussen de 11 en 13 jaar, zitten immers in de pre-pubertijd, een leeftijdsfase die geassocieerd wordt met het doordrijven van de eigen wil (Berk, 2006).

Hiernaast is opvallend en belangrijk dat kinderen die zelf aangeven de reden van de overplaatsing te begrijpen, vaker strategieën noemen om tot wederzijds begrip te komen met de pleegouder. Zij delen hun emoties omdat zij hopen en verwachten dat de pleegouder die zal begrijpen en hen zal helpen of steunen.

Ook het hebben van intensief contact met biologische broertjes en zusjes wordt geassocieerd met het vaker noemen van strategieën om tot wederzijds begrip te komen met de ander. Mogelijk hebben deze kinderen meer kans gehad om zich te oefenen in dergelijke strategieën.

Opvallend is ten laatste dat het noemen van strategieën om zichzelf te redden met geen enkel achtergrondkenmerk wordt geassocieerd. Waarschijnlijk is de reden hiervoor dat vrijwel alle kinderen strategieën met dit relationele doel noemden.

Ook met betrekking tot het verbergen van negatieve emoties worden geen relaties gevonden tussen de mate van verbergen in de eerste periode na de overplaatsing, maar wel ten tijde van het interview. Zo verborgen jongere kinderen ten tijde van de overplaatsing hun emoties minder dan oudere kinderen en verborgen kinderen hun emoties minder naar mate ze langer in het pleeggezin woonde. Dit

laatste is veelbelovend, gezien de associatie tussen het verbergen van emoties en een gevoel van veiligheid; Blijkbaar gaan kinderen zich na verloop van tijd inderdaad veiliger voelen in hun pleeggezin.

Beperkingen onderzoek

In het huidige onderzoek is enkel het perspectief van pleegkinderen mee genomen. Verder onderzoek zou ook het perspectief van de pleegouders op de door hun pleegkinderen gebruikte wenstrategieën mee moeten nemen. Hierdoor kan een beter en vollediger beeld gevormd worden van de strategieën die pleegkinderen gebruiken en de manier waarop deze strategieën over komen op hun pleegouders.

Een tweede belangrijke beperking was het aantal proefpersonen en de volledigheid van de data. Hoewel 26 proefpersonen voor een onderzoek als het huidige een zeer reëel aantal is, waren er maar 19 proefpersonen waarvan de pleegouders de vragenlijst over probleemgedrag hadden ingevuld en was er van 4 proefpersonen niets bekend over de strategieën die zij gebruikten om om te gaan met negatieve emoties ten tijde van het onderzoek. Dit geeft het onderzoek relatief weinig statistische power, waardoor er een grotere kans is dat bestaande verschillen niet gedetecteerd worden. Om dit op te lossen is naast de reguliere foutenmarge van 5 procent ook een foutenmarge van 10 procent aangehouden. Hoewel dit de sensitiviteit van het onderzoek voor daadwerkelijke verbanden of verschillen tussen groepen vergroot, vergroot dit ook de kans dat niet bestaande verbanden of verschillen worden gevonden.

Tot slot

De praktische implicaties van het onderzoek zijn groot. In het bijzonder het feit dat pleegouders zich niet bewust lijken te zijn van de internaliserende problematiek van kinderen die bij het reguleren van negatieve emoties strategieën gebruiken om zichzelf te beschermen en hun negatieve emoties niet laten zien. Er is namelijk geen reden om aan te nemen dat kinderen die hun negatieve emoties op deze manier reguleren daadwerkelijk minder internaliserende problematiek hebben.

Een andere belangrijke implicatie is dat eerder onderzoek een groot deel van de dingen die pleegkinderen doen om zich aan te passen aan hun nieuwe pleeggezin niet zien. Dit zou er toe kunnen leiden dat pleegouders van pleegkinderen die voornamelijk wenstrategieën gebruiken om positief contact en nabijheid met de

pleegouder te zoeken en/of zich terug te trekken uit sociale situaties het gevoel hebben dat hun pleegkinderen weinig moeite doen om zich aan te passen, terwijl zij dit in feite wel doen. Het is belangrijk dat pleegouders strategieën met deze doelen niet alleen erkennen, maar ook aanmoedigen en belonen.

Een derde implicatie is vooral voor pleegzorgwerkers belangrijk; Zij zijn er verantwoordelijk voor dat pleegkinderen begrijpen waarom zij worden overgeplaatst en een goed kennismakingstraject krijgen, twee factoren die geassocieerd worden met minder internaliserende problematiek en (in het geval van begrip van de overplaatsingsredenen) het vaker noemen van strategieën om tot wederzijds begrip te komen met de pleegouder en (in het geval van een langere kennismakingsperiode) het minder noemen van wenstrategieën om zich terug te trekken.

Ten laatste heeft ook het hebben van intensief contact met biologische broertjes en zusjes een belangrijk effect op het welbevinden van pleegkinderen. Zij hebben minder externaliserende problematiek en noemen vaker strategieën om tot wederzijds begrip te komen met anderen. Beide zijn dit zeer positieve effecten die er voor pleiten om biologische broertjes en zusjes waar mogelijk samen te plaatsen en in gevallen waar dit niet mogelijk is, veel en intensief contact met elkaar te onderhouden. Belangrijk is ook dat dergelijke positieve effecten niet zijn gevonden voor contacten met ouders. Meer contact met ouders wordt in deze dus niet als beter bevonden.

De resultaten van het onderzoek zijn zeker niet op alle fronten negatief. Een zeer belangrijk positief resultaat is dat pleegkinderen zich naar mate ze langer in hun pleeggezin zitten wel degelijk veiliger gaan voelen en meer van hun negatieve emoties bloot geven aan hun pleegouders. Ze noemen zelf, ondanks hun jonge leeftijd, een groot en gevarieerd aantal strategieën om deze veiligheid te bewerkstelligen en staan zeker niet passief in het proces van wennen en veiligheid verkrijgen. Daarnaast waren alle kinderen zeer gemotiveerd om hier over mee te praten en is misschien wel het belangrijkste resultaat van dit huidige onderzoek dat zij dit ook zeer goed kunnen, als de volwassenen om hun heen hen maar de goede vragen stellen.

Literatuur

- Achenbach, T.M. (1991). *Manual for the Child Behavioral Checklist/4-18 and 1991 profile*. Burlington, VT: University of Vermont, Department of Psychiatry.
- Barber, G.J., Defabro, P.H., & Cooper, L.L. (2001). The predictors of unsuccessful transition to foster care. *Journal of Child Psychology & Psychiatry & Allied Disciplines*, 42(6), 785-790.
- Bastiaensen, P.A.C.M. (2001). *Belaste pleegouders en verscheurde pleegkinderen? Onderzoek naar de wijze waarop pleegouders de opvoedingssituatie beleven en pleegkinderen de relatie met het pleeggezin en het gezin van oorsprong beleven* (dissertatie). Nijmegen: Katholieke Universiteit.
- Beek, F. van, & Rutjes, L. (2009). *Kwaliteitsstandaarden Jeugdzorg, Q4C; Wat kinderen en jongeren belangrijk vinden als ze niet thuis wonen*. Houten: Bohn, Stafleu van Loghum.
- Beek, M., & Schofield, G. (2004). *Providing a secure base in long-term foster care*. London: British Association for Adoption & Fostering.
- Bergh, P. van den, & Weterings, T. (2007). *Pleegzorg, jeugdzorg voor het kind: Pedagogische besluitvorming bij uithuisplaatsing*. Utrecht: Agiel.
- Bergh, P. van den & Weterings, T. (2010). *Pleegzorg in perspectief, Ontwikkelingen in theorie en praktijk*. Assen: van Gorcum.
- Berk, L. E. (2006). *Child Development*. Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Boeije, H. (2010). *Analysis in Qualitative Research*. London: SAGE Publications Ltd.
- Bureau Landelijke Voorlichting Pleegzorg (2009). *Factsheet Pleegzorg 2008*. Utrecht: MO Groep.
- Bureau Landelijke Voorlichting Pleegzorg (2010). *Factsheet Pleegzorg 2009*. Utrecht: MO Groep.
- Carr, A. (2006). *The Handbook of Child and Adolescent Clinical Psychology, a contextual approach*. London: Routledge.
- Frijda, N.H. (2005). Emotion experience. *Cognition and emotion*, 19(4), 473-497.
- Holen, F. van, Vanderfaeillie, J., & Haarsma, C. (2007). Gezinsbelasting en gedragsproblemen in netwerk- en bestandspleegzorg. Verslag van een Vlaams onderzoek. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 46, 129-139.
- Ijzerdoorn, M.H. van, Prinzie, P., Euser, E.M., Groeneveld, M.G., Brilleslijper-Kater, S.M., van Noort-van der Linden, A.M.T., Bakkermans-Kranenburg, M.J.,

- Juffer, F., Mesman, J., Klein Velderman, M., & San Martin Beuk, M. (2007). *De Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen (NPM-2005)*. Leiden: Ministerie van Justitie.
- James, S. (2004). Why do foster care placements disrupt? An investigation of reasons for placement change in foster care. *Social Service Review*, 78(4), 601-627.
- Kalland, M., & Sinkkonen, J. (2001). Finnish children in foster care: Evaluating the breakdown of long-term placements. *Child Welfare*, 80(5), 513-517.
- Kandall, P.C. (2006). *Child and adolescent therapy, cognitive-behavioral procedures*. New York: The Guilford Press.
- Leathers, S.J. (2003). Parental visiting, conflicting allegiances, and emotional and behavioural problems among foster children. *Family Relations*, 52, 53-63.
- Leathers, S.J. (2006). Placement disruption and negative placement outcomes among adolescents in long term foster care: The role of behavior problems. *Child Abuse & Neglect*, 30(3), 307-324.
- Libscombe, J., Moyers, S., & Farmer, E. (2004). What changes in 'parenting' approaches occur over the course of adolescent foster-care placements? *Child and Family Social Work*, 9, 347-357.
- Linden, A.P. van der, Siethoff, F.G.A. ten & Zeijlstra-Rijpstra, A.E.I.J. (2009). *Jeugd en Recht*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Newton, R.R., Litrownik, A.J., & Landsverk, J.A. (2000). Children and youth in foster care: Disentangling the relationship between problem behaviors and numbers of placements. *Child Abuse & Neglect*, 24(10), 1363-1374.
- Okma-Rayzner, C.M. (2006). *Pleegkinderen in conflictsituaties*. Utrecht: Ongepubliceerd proefschrift.
- Oosterman, M. & Schuangel, C. (2009). Gehechtheid van pleegkinderen in relatie tot gedragsproblemen en sensitiviteit van pleegouders. *Kind en adolescent*, 30, 95-107.
- Rubin, L. B. (1997). *Het onverwoestbare kind*. Amsterdam: Ambo.
- Singer, E. (2005). The Strategies Adopted by Dutch Children with Dyslexia to Maintain Their Self-Esteem When Teased at School. *Journal of Learning Disabilities*, 38(5), 411-423.
- Singer, E., Doornenbal, J. & Okma, K. (2004). Why do children resist or obey their foster parents? The inner logic of children's behaviour during discipline. *Child Welfare League of Americam* 83(6), 581-610.

- Strijker, J. (2009). *Kennisboek pleegzorg*. Groningen: Stili Novi.
- Strijker, J. & Zandberg, Tj. (2001). *Matching in de pleegzorg. Hulpvraag versus aanbod*. Amsterdam: SWP.
- Strijker, J., Zandberg, Tj. & van der Meulen, B.F. (2003). Kinship foster care and fostercare in the Netherlands. *Children and Youth Services Review*, 25, 843-862.
- Unrau, Y.A. (2007). Research on placement moves: Seeking the perspective of foster children. *Children and Youth Services Review*, 29, 122-137.
- Unrau, Y.A., Seita, J.R. & Putney, K.S. (2008). Former foster youth remember multiple placement moves: A journey of loss and hope. *Children and Youth Services Review*, 30, 1256-1266.
- Weeda, J. (2008). *Oudercontacten in de pleegzorg* (masterthesis). Leiden: Universiteit Leiden, Afdeling Orthopedagogiek.

Bijlage 1a Brieven pleegzorgbegeleiders

Utrecht, november 2010

Verhuizen naar een ander pleeggezin, hoe ga je daar mee om?

Informatie voor pleegzorgwerkers van pleegkinderen in de leeftijd 7-13 jaar

Beste pleegzorgwerkers,

Pleegkinderen worden regelmatig overgeplaatst van pleeggezin naar pleeggezin. Hoe gaan pleegkinderen daarmee om? En hoe kunnen pleegouders en pleegzorgbegeleiders hen daar het beste bij helpen? Om deze vragen te beantwoorden wil ik graag pleegkinderen en hun pleegouders interviewen. Ik ben student kind- en jeugdpsychologie aan de Universiteit Utrecht en heb een bijzondere interesse voor pleegzorg. Bij het doen van mijn onderzoek wordt ik begeleid door ontwikkelingspsychologe Dr. Elly Singer. Ik doe dit onderzoek in samenwerking met de Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen en verschillende pleegzorginstanties. Ook de Rading, waar u bij bent aangesloten, werkt aan mijn onderzoek mee. De instelling vindt het belangrijk om meer inzicht te krijgen in hoe overplaatsingen verlopen en hoe pleegkinderen en pleegouders hier het beste bij kunnen worden begeleid. Daarom wil ik u vragen om mee te werken aan het onderzoek en te kijken of u pleegkinderen onder uw hoede heeft die binnen onze doelgroep vallen.

Wat houdt deelname in?

Op basis van eerder contact met Wendy Geuverink en Sophie Rotteveel heeft u aangegeven dat u één of meerdere kinderen begeleidt die binnen de doelgroep van mijn onderzoek vallen. Ik zal contact met u opnemen om te informeren of u geen bezwaren heeft dat het pleeggezin mee werkt aan het onderzoek. Aan u zal ik een korte vragenlijst voorleggen over een aantal kenmerken van het kind, zijn of haar gezin van oorsprong en de reden van de overplaatsing.

Aan de geselecteerde pleegouders en pleegkinderen zal ik brieven sturen waarin ik hen uitnodig om mee te doen aan mijn onderzoek. Als zij hier toe bereid zijn maak ik een afspraak voor het afnemen van een interview bij de pleegouder(s) en bij het pleegkind. Daarnaast krijgen de pleegouders een CBCL (Child Behavior Checklist) om in te vullen.

Privacy

Alle antwoorden worden vertrouwelijk behandeld en blijven anoniem. In de resultaten is niet terug te zien wie welk antwoord heeft gegeven. Niemand anders ziet de gegevens en antwoorden, ook de pleegzorginstantie en Bureau Jeugdzorg niet. Met de informatie uit dit onderzoek hopen wij pleegouders en pleegzorginstanties te helpen om pleegkinderen en pleegouders beter te begeleiden tijdens overplaatsingen.

Wij hopen snel van u te horen,

Met vriendelijke groet,

Anne Fluitman

amfluitman@gmail.com

Bijlage 1b   Brief pleegouders

Utrecht, november 2010

Verhuizen naar een ander pleeggezin, hoe ga je daar mee om?

Informatie voor pleegouders met pleegkinderen in de leeftijd 7-13 jaar

Beste pleegouders,

Pleegkinderen worden regelmatig overgeplaatst van pleeggezin naar pleeggezin. Hoe gaan pleegkinderen daarmee om? En hoe kunnen pleegouders en pleegzorgbegeleiders hen daar het beste bij helpen? Om deze vragen te beantwoorden wil ik graag pleegkinderen en pleegouders interviewen. Ik ben student aan de Universiteit Utrecht en wordt tijdens mijn onderzoek begeleid door ontwikkelingspsychologe Dr. Elly Singer. Ik doe dit onderzoek in samenwerking met de Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen en verschillende pleegzorginstanties. Ook de Rading, waar u bij bent aangesloten, werkt aan mijn onderzoek mee. De instelling vindt het belangrijk om meer inzicht te krijgen in hoe overplaatsingen verlopen en hoe pleegkinderen en pleegouders hier het beste bij kunnen worden begeleid. In het laatste anderhalf jaar is er bij u in het pleeggezin een nieuw pleegkind komen wonen. Daarom nodig ik u uit om deel te nemen aan dit onderzoek.

Wat houdt deelname in?

Ik maak een afspraak om uw pleeggezin te bezoeken. Tijdens het bezoek zullen wij bij u en daarna bij uw pleegkind een interview afnemen. De interviews worden gehouden aan de hand van een vragenlijst. De interviews duren elk ongeveer een uur. De vragen gaan over jullie ervaringen tijdens de eerste periode nadat uw pleegkind in uw gezin is komen wonen. Daarnaast vraag ik u een vragenlijst in te vullen over het gedrag van uw pleegkind. Dit is de Nederlandse versie van de Child Behavioral Checklist, kortweg CBCL. Deze vragenlijst stuur ik u voor het interview toe.

Uw privacy

Uw antwoorden worden vertrouwelijk behandeld en blijven anoniem. In de resultaten is niet terug te zien wie welk antwoord heeft gegeven. Niemand anders ziet uw gegevens en antwoorden, ook uw pleegzorgbegeleider en Bureau Jeugdzorg niet.

Met uw informatie hoop ik pleegzorginstanties te kunnen helpen om pleegkinderen en pleegouders beter te begeleiden tijdens overplaatsingen. Ik zou het zeer op prijs stellen als u tijd kunt vrijmaken. Dan neem ik telefonisch contact met u op om een afspraak te maken voor het interview. Voor vragen kunt u altijd contact met mij opnemen of met uw pleegzorgbegeleider.

Bijgevoegd vindt u ook een brief voor uw pleegkind. Ook hij of zij moet namelijk mee willen doen en als hij of zij goed genoeg kan lezen, wil ik u vragen om die aan hem of haar te geven. Als dat niet zo is, wil ik u vragen hem voor te lezen. Hopelijk tot ziens,

Met vriendelijke groet,

Anne Fluitman

amfluitman@gmail.com

Bijlage 1c   Brief pleegkinderen

Utrecht, november 2010

Verhuizen naar een ander pleeggezin, hoe ga je daar mee om?

Hoi!

Wij willen graag van jou weten hoe het is om in een nieuw pleeggezin te wonen. Hoe doe jij dat? Is het moeilijk? Wat is fijn en wat niet? We willen dit weten zodat we alle pleegkinderen beter kunnen helpen als ze naar een nieuw pleeggezin gaan. Wij studeren aan de Universiteit Utrecht (onze school) om te leren hoe we zo goed mogelijk kinderen en ouders kunnen helpen. We maken voor school een heel groot werkstuk over hoe het is om in een nieuw pleeggezin te wonen. Omdat jij nog niet zo lang geleden naar een nieuw pleeggezin bent verhuist, weet jij daar natuurlijk heel veel van. Wij zouden het fijn vinden als we een keer langs mogen komen zodat jij ons daarover kunt vertellen.

Groetjes,

Anne Fluitman

amfluitman@gmail.com

Bijlage 2 Vragenlijst demografische variabelen

1. Naam:

- 2: Geboortedatum:

3. Op welke datum is hij/zij uit huis geplaatst?

4. Om welke reden is hij/zij uit huis geplaatst?

5. Waar valt dit naar uw mening onder? Fysiek onvermogen/pedagogisch onvermogen/verwaarlozing/mishandeling

6. Op welke datum is hij/zij overgeplaatst?

7. Om welke reden is hij/zij overgeplaatst?

6. Op hoeveel plekken heeft het kind gewoond? (Inclusief biologische ouders, netwerkpleegouders, leefgroepen, bestandspleegouders etc.)

7. Onder welke juridische maatregel is het kind op dit moment geplaatst? (vrijwillige plaatsing, OTS, ontheffing/ontzetting)

Bijlage 3 Interview

Voorafgaand:

Zie het kind als een volwaardige gesprekspartner en wees bescheiden;
Het kind is de expert;
Geef het kind een actieve rol;
Blijf aandacht houden voor de relatie met het kind en diens stemming;
Handel adequaat bij moeilijke stemmingen en emoties;
Stel geen waarom vragen maar houd het concreet;
Vraag door op doelen en belangen bij handelen;
Wees niet te snel tevreden maar zuig of zeur niet.

Alwetendheid van de volwassene:

Maak het kind duidelijk dat je niet alles weet en de dingen graag van het kind wil horen.

Niet: Hoe is het om te moeten verhuizen?

Maar: Ik weet niet hoe het is om in een ander gezin terecht te komen, vertel me er eens iets over.

Complimenteer en stimuleer:

Een mens wil graag uniek zijn; een speciale plaats hebben.

"Er zijn al veel kinderen die me hebben verteld hoe het is om in een pleeggezin te wonen, maar jij leert me weer hele nieuwe dingen. Het is ook voor iedereen anders."

Een interviewsituatie is een nieuwe situatie voor het kind; zo ook het aansnijden van een moeilijk onderwerp. Kinderen staan vaker voor nieuwe situatie dan volwassenen. Zij hebben dus vaker behoefte aan informatie over hun functioneren. Ervaring met een situatie en weten wat van je wordt verwacht, doet de onzekerheid afnemen. Hoe moeizaam een gesprek ook gaat, er valt altijd wel iets positiefs te ontdekken om te verwoorden.

Ondersteunende opmerkingen:

"Nou, wat schieten wij lekker op; jij kunt heel goed vertellen wat je van iets vindt."

"Ik begrijp nu veel beter dat...nu jij me ...hebt verteld."

"Ik leer door jou niet alleen veel over hoe pleegkinderen zich voelen in een nieuw gezin, maar ik vind het nog gezellig ook."

"Ik merk dat jij heel erg je best doet om mijn vragen te beantwoorden, wat aardig van je, dank je wel."

"Ik heb er écht wat aan, dat je dit zo aan me hebt verteld."

Maar let op: voel aan in hoeverre het kind deze opmerkingen of andere empathische opmerkingen nodig heeft. Sommige kinderen zijn daar allergisch voor omdat ze eerder hebben geleerd dat die empathie kan omslaan in veroordelend gedrag.

Ter info: kinderen zijn goed te motiveren voor een gesprek wanneer hen duidelijk wordt dat ze hiermee andere kinderen kunnen helpen, omdat leeftijdsgenoten een belangrijke rol spelen in de midden- en bovenbouw van de basisschool.

Let op: Houd het open, het kind kan van alles antwoorden. De relatie gaat boven de inhoud.

Uitleg + doel interview

Wat fijn dat je mee wilt doen met ons onderzoek.

Ik zal je uitleggen wat we gaan doen. Ik wil graag van jou weten hoe het is om in een nieuw pleeggezin te wonen. Hoe meer ik weet, hoe beter we andere pleegkinderen kunnen helpen als ze naar een nieuw pleeggezin gaan. Wil je hier nog iets van weten?

Jij bent de enige die weet hoe het voor jou is geweest.

Een interview is niet zoals op school, er zijn geen goede en foute antwoorden.

(Zeg dit ook af en toe tijdens het interview: foute antwoorden bestaan niet).

Het is niet erg als je iets niet weet.

Je mag ook niks zeggen. Als je (even) wilt stoppen, mag je dit bord omhoog doen.

Ik ga het gesprek opnemen met dit apparaatje, goed? Dan kan ik beter met je praten omdat ik niet steeds hoeft te schrijven. Ik zal je laten zien hoe het werkt (een paar zinnen opnemen en aan het kind laten horen).

Alleen de baas van het onderzoek krijgt jouw antwoorden te zien, zodat we er andere pleegkinderen mee kunnen helpen. Verder leest niemand wat je me vertelt.

→ Kind eventueel een schuilnaam laten bedenken.

Opbouw van het interview

Kennismaking en overplaatsing

Eerste wennen

Relatie op dit moment

Tips

Relatiediagram; kennismaking

(Eventueel benoemen: "Het is wel gek hè om met iemand te praten die je eigenlijk niet kent.")

Laten we eerst elkaar wat beter leren kennen.

Ik heb een groot blad meegenomen met allemaal cirkels en poppetjes. Het zijn grotere en kleinere houten poppen, er zijn ook dieren bij. Hier heb je een vel met drie cirkels. In het midden is een kleine cirkel. Kies maar een pop en zet jezelf in het midden. Daarnaast in de kleine cirkel mag je grote mensen, kinderen of dieren zetten met wie je de allerbeste maatjes bent, die je het allerliefste altijd bij je hebt.

In de tweede cirkel mag je grote mensen, kinderen en dieren zetten waarmee het fijn is om samen te zijn en die je mist als je ze lang niet ziet.

In de derde cirkel mag je mensen en dieren zetten waarmee je best leuk kunt kletsen of spelen, maar die je niet mist als ze er niet zijn. Die zijn leuk voor af en toe.

Per pop vragen wie het is. Vooral naar de relatie.

Wil je ook iets van mij weten?

Tijdens het interview kun je het relatiediagram laten staan en ernaar verwijzen als dat zo uitkomt.

Zo, nu weten we al wat meer van elkaar. Ik ga je nu wat vragen stellen over toen je hier voor de eerste keer kwam wonen. We beginnen bij het aller eerste begin: toen je te horen kreeg dat je hier naar toe ging en de kennismaking. Daarna stel ik wat vragen over wat je allemaal in het begin deed, toen je hier net zat, en hoe jij je toen voelde.

Relatiediagram

Binnencirkel:

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

Middencirkel

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

Buitencirkel

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

Kennismaking en overplaatsing

1. De (over)plaatsing

We gaan over een heleboel dingen praten, maar laten we beginnen bij het begin, toen je hoorde dat je naar dit pleeggezin zou gaan. Weet je dat nog?

- a) Kun je me vertellen hoe dat ging?
- b) Weet je nog wie het je heeft verteld?
  - i. Wat vertelde hij/zij?
  - ii. Wat deed je toen je het hoorde?

Dit is een emotie thermometer. Hiermee kun je aangeven hoe leuk en/of hoe naar je het vond dat je werd overgeplaatst. Begrijp je dit? Heb je nog vragen?

- c) Hoe leuk vond je het? (emotiethermometer)
  - i. Wat maakte dat je je zo voelde?
  - ii. Heb je dat gevoel laten merken?
  - iii. Wilde je dat ook?
  - iv. Wat deed je met het gevoel van binnen?
  - v. Wat hoopte je dat de ander deed?
- d) Hoe naar vond je het? (emotiethermometer)
  - i. Wat maakte dat je je zo voelde?
  - ii. Heb je dat gevoel laten merken?
  - iii. Wilde je dat ook?
  - iv. Wat deed je met het gevoel van binnen?
  - v. Wat hoopte je dat de ander deed?
- e) Snapte je waarom je naar een ander pleeggezin moest?
  - i. Want, omdat ...?
  - ii. Vond je het eerlijk?

2. Kennismaking

- a) Weet je nog toen je je pleeggezin voor het eerst ontmoette??
  - i. Hoe ging dat?
  - ii. Wat dacht je toen?
- b) Heb je ze daarna nog vaker ontmoet voordat je er ging wonen?
  - i. Hoe vaak was dat?
  - ii. Hoe ging dat?

Eerste wennen

3. Eerste weken in het nieuwe pleeggezin

- a) Waar moest je allemaal aan wennen?
  - i. Waren er dingen bij die je niet snapte?
  - ii. Waren er dingen die je moeilijk vond? Kun je daar voorbeelden van geven?
  - iii. Wat deed je zelf om te wennen?
  - iv. Wat deed je om je op je gemak te voelen?
  - v. Wat deden je pleegouders om je te helpen?
- b) Wat vond je fijn in het nieuwe pleeggezin?

4. Emoties

Kijk, hier zijn een heleboel gezichtjes. Bekijk ze maar eens. Ik wil nu graag iets weten over toen je net in dit pleeggezin kwam wonen. Welke gezichtjes passen bij hoe je je toen voelde? Je mag er meerdere kiezen.

- a) Hoe voelde je je? (emotiegezichtjes)
  - i. Wat maakte dat je je zo voelde?
- b) Heb je dat gevoel laten merken? Hoe?
  - i. Wilde je dat ook?
  - ii. Wat wilde je daarmee bereiken?
  - iii. Wat deed je met je gevoel van binnen?

Relaties op dit moment

5. Missen

Je woont hier nu een tijdje.

- α) Zijn er dingen die je nog mist?
  - Mensen of kinderen, dieren?
  - Dingen die je vroeger deed?
- β) Wat doe je dan?
  - i. Praat je daarover? Met wie?

6. Verdriet

- a) Voel je je nu wel eens verdrietig?
- b) Wat maakt je verdrietig?
- c) Laat je het merken dat je verdrietig bent?
  - i. Hoe laat je dat merken?
  - ii. Aan wie laat je dat merken?
  - iii. Wil je dat ook?
  - iv. Wat wil je daarmee bereiken?
  - v. Lukt dat ook?
- d) Wat doe je met je verdriet als je alleen bent?
- e) Heb je er later nog over gepraat?

7. Boosheid

- a) Ben je wel eens boos?
- b) Wat maakt dat je je boos voelt?
- c) Laat je dan merken dat je boos bent?
  - i. Hoe laat je dat merken?
  - ii. Aan wie laat je dat merken?
  - iii. Wil je dat ook?
  - iv. Wat wil je daarmee bereiken?
  - v. Lukt dat ook?
- d) Wat doe je met je boosheid als je alleen bent?
- e) Heb je er later nog over gepraat?

8. Bang

- d) Ben je wel eens bang?
- e) Wat maakt dat je je bang voelt?
- f) Laat je dan merken dat je bang bent?
  - i. Hoe laat je dat merken?
  - ii. Aan wie laat je dat merken?
  - iii. Wil je dat ook?
  - iv. Wat wil je daarmee bereiken?
  - v. Lukt dat ook?
- c) Wat doe je met je angst als je alleen bent?
- d) Heb je er later nog over gepraat>

9. Blij

Ik wil nu graag wat dingen weten over fijne dingen:

- a) Ben je wel eens blij?
- b) Wat maakt dat je je blij voelt?
- c) Laat je merken dat je blij bent?
  - i. Hoe laat je dat merken?
  - ii. Aan wie laat je dat merken?
  - iii. Wil je dat ook?
  - iv. Wat wil je daarmee bereiken?
  - v. Lukt dat ook?
- d) Wat doe je met je angst als je alleen bent?
- e) Zijn er dingen die je gezellig vindt om samen met je pleegouders te doen?

Tips

10. Tips

Zoals ik eerder heb verteld doen we dit onderzoek om pleegkinderen te helpen.

- a) Iris (of Sam) is een pleegkind die volgende week naar een nieuw pleeggezin gaat. Wat zou jij haar/hem voor tips geven?
  - i. Wat kan Iris/Sam daarmee bereiken?
  - ii. En wat maakt dat dat belangrijk is voor Iris/Sam?
- b) Wat is jouw tip aan de pleegzorgbegeleider van Iris/Sam? Of: wat is je tip aan Pleegzorg? (Bijvoorbeeld moet de pleegzorgbegeleider aan Iris/Sam vragen waar ze naar toe wil en wat ze belangrijk vindt)
  - i. Wat kan de pleegzorgbegeleider/ Pleegzorg daarmee bereiken?
  - ii. Wat maakt dat dat belangrijk is?
- c) Dan de laatste vraag : wat is jouw tip aan de nieuwe pleegouders van Iris/Sam?
  - i. Wat kan de pleegouder daarmee bereiken?
  - ii. Wat maakt dat dat belangrijk is?

Zo, nu heb je al een heleboel verteld. De vragen zijn nu klaar, ik schrijf niet meer alles op wat je zegt. En het opnameapparaatje ik ook uit. Ik weet nu heel veel meer, dankjewel daarvoor. Ik zal je vertellen hoe het verder gaat.

Ik ga jouw antwoorden vergelijken met de antwoorden van andere pleegkinderen, en vooral ook jouw tips opschrijven. Daar maak ik een samenvatting van en dat schrijf ik op. Die samenvatting lever ik in bij mijn juf en is ook voor de pleegzorg en voor pleegouders, zodat ze kunnen leren hoe ze jou en andere pleegkinderen zo goed mogelijk kunnen helpen.

Heb jij nog vragen? Zijn er nog dingen die je me graag wilt vertellen? Wat vond je er van?